

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Trafikanti na panství Králíky 1784–1800 pohledem účtů a revizí

Kristýna Kmentová

Bakalářská práce

2022

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna Kmentová**
Osobní číslo: **H18110**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Téma práce: **Trafikanti na panství Králíky 1784-1800 pohledem účtů a revizí.**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Na úvod celé práce bude na základě literatury pojednáno o vzniklém státním tabákovém monopolu v habsburské monarchii a způsobech provozování trafik v jeho rámci. Pak bude pojednáno o panství Králíky na konci 18. století. Na základě zachovaných účtů a revizních zápisů bude sestaven soupis subjektů provozujících se souhlasem státní tabákové režie koncový prodej tabákových výrobků na panství Králíky po roce 1784. Zároveň bude zpracován komentovaný katalog pečeti (obecních i soukromých pečeti jednotlivců) použitých v těchto dokumentech. Z katalogu pečeti i z obecných informací o systému tabákové režie a jeho aplikace v konkrétním prostředí panství Králíky bude vyvozen závěr.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

SOA Zámorsk, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.
Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, Vademecum pomocných věd historických, Jinočany 2002. ISBN 80-7319-004-4
Jarmila KREJČÍKOVÁ – Tomáš KREJČÍK, Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky, Praha 1987.
Jarmila KREJČÍKOVÁ – Tomáš KREJČÍK, Úvod do české sfragistiky, Praha 1989.
Marie MACKOVÁ, To byla c. k. trafik, Praha 2010. ISBN 978-80-7422-019-7
Miroslav MILEC, Měšťanské, úřednické a řemeslnické pečete a merky, Brno 2013. ISBN 978-80-87542-03-3
František MUSIL, Dějiny Králicka, Dolní Lipka 2000. ISBN 80-902263-1-0

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2020**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2021**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích

Kristýna Kmentová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. za odborné konzultace, ochotu, trpělivost a nakažlivé nadšení pro téma. Děkuji také zaměstnancům SOkA Pardubice za přívětivé zázemí a Mgr. Renátě Růžičkové za cenné rady a podporu. Rovněž děkuji vedení SOkA Hradec Králové za možnost studovat tabákové revize zcela v poklidu a beze spěchu. Další dík za kritické připomínky i zájem o téma patří mému nejdražšímu manželovi. Své rodině děkuji za podporu svého studia. Poslední poděkování náleží pánům trafikantům, jejichž nepatrná přítomnost na zachovalé památce jejich bytí mi byla velmi milá.

Název

Trafikanti na panství Králíky 1784–1800 pohledem účtů a revizí.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na trafikanty z králického panství a jejich dochované revize svědčící o prodeji tabáku na daném území koncem 18. století. Práce se nejprve teoreticky zabývá kulturně-historickým kontextem tabákové rostliny, státním tabákovým monopolem a situací na panství ve sledovaném období. Následuje soupis trafikantů a komisařů na základě dochovaných pramenů. Poslední část je katalog výběrových pečetí, jež se na těchto dokumentech objevily.

Klíčová slova

tabák, panství Králíky, komunální sfragistika, osobní pečeti

Title

Tobacco retailers on the Králíky estate 1784–1800 in terms of accounts and revisions.

Annotation

This bachelor thesis focuses on tobacco retailers from the Králíky estate and their surviving revisions, testifying to the sale of tobacco in the area at the end of the 18th century. The thesis first theoretically examines the cultural and historical context of the tobacco plant, the state tobacco monopoly and the situation on the estate in the given period. Next is a list of tobacco retailers and commissioners based on surviving sources. The last section is a catalogue of selected seals that appeared on these documents.

Key Words

tobacco, Králíky estate, municipal sfragistics, personal seals

Obsah

Úvod.....	9
1. Tabák, jeho počátky a kultura	12
2. Státní tabákový monopol v habsburské monarchii	14
2.1. Správa státního tabákového monopolu.....	16
2.2. Způsob provozování trafiky.....	17
3. Panství Králíky na konci 18. století	20
3.1. Prodej tabákových výrobků na panství po roce 1784.....	23
3.2.1. Soupis trafikantů a revidujících osob na základě účtů a revizí.....	23
3.2.2. Soupis revidujících osob	23
3.2.3. Soupis trafikantů	27
4. Sfragistika.....	34
4.1. Definice sfragistiky.....	34
4.1.2. Rozdělení sfragistiky	34
4.2. Pečeť.....	35
4.2.1. Popis pečetí	35
4.2.2. Typy pečetí.....	37
5. Výběrový komentovaný katalog pečetí.....	39
Závěr.....	54
Resumé.....	56
Seznam pramenů a literatury.....	58
Prameny	58
Literatura	58
Online zdroje	60
Obrazové přílohy.....	61

Úvod

Tato bakalářská práce si předsevzala za cíl průzkum dochovaných účtů a revizí trafikantů na panství Králíky z konce v letech 1784 – 1800, které jsou dochovány ve finančních písemnostech Velkostatku Králíky.

Práce obsahuje teoretickou část, soupis trafikantů a revidujících osob a katalog výběrových pečeti obcí i jednotlivců, jež byly připojeny k podpisům na revizích prodeje tabáku.

První kapitola se zabývá rostlinou tabáku a jejím užíváním v evropském i místním kulturně-historickém kontextu. Literatura na toto téma je poměrně rozsáhlá, proto jsem se ve svém výběru zaměřila na práce, ve kterých je možné najít informace týkající se především historie užívání tabáku v Čechách, jmenovitě v dílech PhDr. Marie Mackové, Ph.D. o c.k. trafice¹ a tabákové továrně v Lanškrouně,² a rovněž v rozsáhlé knize Aloise Čapka.³ *Příběh kouře*⁴ pak doplnil širší evropský kontext.

Druhá kapitola čtenáře obeznamuje se státním tabákovým monopolem v habsburské monarchii se zaměřením na Patent Josefa II. z 8. května 1784 a celní a monopolní zákon z 11. července 1835, který sice již přesahuje časový rámec zkoumaného období, ovšem zdárně doplňuje celkový pohled na státní tabákovou režii. Následující podkapitoly se věnují správní složce monopolu a samotnému provozování trafiky. Hlavní literární oporu této kapitoly tvoří opět již zmíněná díla doc. PhDr. Marie Mackové, Ph.D., neboť v našem prostředí se badatelský zájem o trafiky a trafikanty dosud příliš nerozšířil. Vhodným zdrojem pro téma správy tabákového monopolu se zdál být 5. díl *Všeobecného slovníku právního*⁵, ovšem informace v něm obsažené se týkají především pravidel, která byla uplatňována až po roce 1850, a proto již nebyl pro tuto bakalářskou práci využit. Aktuálně nejnovější zahraniční prací na téma státního tabákového monopolu habsburského předlitavska je *Die Tschiggin. Arbeitsleben und Alltagskultur in der Tabakfabrik Schwaz 1830-2005*⁶ od Angeliky Willis.

¹ MACKOVÁ, Marie. *To byla c. k. trafika*. Praha, 2010, s. 17. ISBN 978-80-7422-019-7.

² MACKOVÁ, Marie. *Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie*. Lanškroun: Městské muzeum Lanškroun, 2007, s. 21. ISBN 978-80-239-8914-4.

³ ČAPEK, Alois. *Tabák v Čechách: kouření a šňupání, pěstování, zpracování a zdaňování tabáku, jakož i vývoj jeho monopolu, jeho spotřeby a výnosu*. Praha, 1947.

⁴ GILMAN, Sander L. – XUN, Zhou. *Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost*. Praha 2006, s. 12. ISBN 80-86862-23-2.

⁵ VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní: příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených: se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní země Koruny České. Díl 5. - Tabák-Živnost zlatnická*. Praha, 1899.

⁶ WILLIS, Angelika. *Die Tschiggin. Arbeitsleben und Alltagskultur in der Tabakfabrik Schwaz 1830-2005*. Innsbruck, 2016. ISBN 978-3-902936-97-4.

Nejstaršímu období se však autorka prakticky nevěnuje, téma však alespoň spojuje badatelské záměry v několika zemích, které přitom respektují regionální výzkum a ukazují aplikaci obecních správních principů monarchie v dané oblasti.

Třetí kapitola se nejprve věnuje situaci na panství Králíky na konci 18. století, a pro doplnění souvislostí se dotýká i období napoleonských válek, přičemž hlavním zdrojem pro tuto část se staly *Dějiny Králicka*⁷ spolu s prvním svazkem inventáře *Velkostatku Králíky 1654–1946*.⁸ Doplnující informace byly čerpány ze studií *Šlechtický fideikomis v Čechách 19. století*⁹ a *Panství Králíky v první polovině 19. století optikou správy rodinného fideikomisu hrabat Althannů*.¹⁰ Následující podkapitoly vycházejí ze základního archivního pramene¹¹ této bakalářské práce a obsahují soupis trafikantů se stručným komentářem jimi prodaného množství tabáku, a také soupis revidujících osob, které tyto údaje kontrolovaly. Rovněž je zde zaznamenáno, zda konkrétní osoby používaly pečeť.

Čtvrtá kapitola předcházející katalogu pečeti obsahuje teoretický rozbor sfragistické terminologie, jejímž základem jsou díla *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*,¹² *Úvod do české sfragistiky*,¹³ *Vademecum pomocných věd historických*¹⁴ a *Sfragistika*¹⁵ PhDr. Karla Maráze, Ph.D. Literatura pro oblast nešlechtické a komunální sfragistiky, která se v této práci objevuje, bohužel není příliš rozsáhlá, a na toto téma je zde prakticky možné objevit jen kvalifikační práce, jako je například *Komunální sfragistika obcí bývalého boskovického panství v letech 1610 - 1850 z fondů Moravského zemského archivu v Brně*.¹⁶ Kniha *Měšťanské, úřednické a řemeslnické pečete a merky*¹⁷ od Miroslava Milce byla rovněž

---

⁷ MUSIL, František. *Dějiny Králicka*. Dolní Lipka, 2000. ISBN 80-902263-1-0.

⁸ ZAHŘÁDKA, František. *Velkostatek Králíky 1654–1946, svazek I.* [online]. Hradec Králové, 1969, s. 21. [cit. 19. 4.

2022]. URL<:https://stare.vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2014/02/0556_VelkostatekKr%C3%A1l%C3%ADky-1654-1946_NAD_346_svazek-I.-%C3%BAvod-inv.-%C4%8D.-1-1044.pdf>.

⁹ MACKOVÁ, Marie. *Šlechtický fideikomis v Čechách 19. století (na příkladu hrabat z Althannu)*. In: *Theatrum historiae* 28. Pardubice, 2021, s. 125-156. ISSN 1802-2502.

¹⁰ MACKOVÁ, Marie. *Panství Králíky v první polovině 19. století optikou správy rodinného fideikomisu hrabat Althannů*. In: *Východočeský sborník historický sv. 40*. Pardubice, 2021, s. 79–118. ISSN 1213-1733.

¹¹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹² KREJČÍKOVÁ, Jarmila – KREJČÍK, Tomáš. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*. Praha, 1987.

¹³ KREJČÍKOVÁ, Jarmila – KREJČÍK, Tomáš. *Úvod do české sfragistiky*. Praha, 1989.

¹⁴ HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

¹⁵ MARÁZ, Karel. *Sfragistika: studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. Brno, 2014. ISBN 978-80-210-7143-8.

¹⁶ MATYÁŠOVÁ, Tereza. *Komunální sfragistika obcí bývalého boskovického panství v letech 1610–1850 z fondů Moravského zemského archivu v Brně*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Karel Maráz, Ph.D.

¹⁷ MILEC, Miroslav. *Měšťanské, úřednické a řemeslnické pečete a merky: pečete z Jihočeských archivů*. Brno, 2013. ISBN:978-80-87542-03-3.

jedinou knihou ze seznamu doporučené literatury, která navzdory předpokladům neměla svým obsahem pro téma vhodný přínos.

Pátá kapitola je katalogem pečeti, které použili trafikanti nebo revidující osoby na revizích prodeje jednotlivých trafik. Jsou zde zastoupeny pečeti všech obcí náležejících ke králickému panství a vybrané pečeti jednotlivců. Velmi užitečnou literaturou pro tuto kapitolu byla kniha *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*,¹⁸ díky které bylo možné popsat i poškozené pečeti. Několik dalších pojmů pak pomohl doplnit *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*¹⁹ a studie o *Limito tabáku*.²⁰

Na závěr úvodu je ještě nezbytné zmínit skutečnost, že Státní oblastní archiv v Zámruku byl od 1. ledna 2022 přejmenován na Státní oblastní archiv Hradec Králové. Citace byly této skutečnosti patřičně uzpůsobeny, ovšem vzhledem k tomu, že zadání této bakalářské práce bylo vyhotoveno mnohem dříve, zůstává v něm nadále původní název.

---

¹⁸ KŘIVOHLÁVEK, Jan F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí, 2005, s. 101. ISBN 80-86845-25-7.

¹⁹ RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 8072771752.

²⁰ MACKOVÁ, Marie. *Limito tabák v rakouském státním tabákovém monopolu*. In: *Theatrum historiae 2*. Pardubice, 2007, s. 275–290. ISSN 1802-2502.

1. Tabák, jeho počátky a kultura

Rostlina tabáku si dovedla podmanit jednotlivce i celé národy. Vztah k ní byl v průběhu staletí nejednotný a proměnlivý, a tak si prošla mnoha způsoby uznání i zatracení. Poté, co se dostala v 16. století z Ameriky do Evropy, postupně ovládla v různých podobách trh a dala tak vzniknout mnoha novým pracovním příležitostem a řemeslné umělecké tvorbě.

Na rozdíl od čajovníku, kávovníku či kakaovníku v Evropě nebyl problém nalézt oblasti, v nichž se tabáku dařilo.²¹ První evropská rostlina tabáku vyrostla pravděpodobně roku 1525 ve španělském Madridu a brzy se její pěstování rozšířilo ze Španělska a Portugalska do Anglie a střední Evropy. Roku 1568 je její sázení poprvé zdokumentováno v uherských šlechtických zahradách.²² Následující staletí, spolu s nárůstem oblíbenosti tabákových výrobků, učinila habsburskou monarchii významným pěstitelem tabáku, koncem 19. století dokonce druhým největším v Evropě. Jednalo se především o produkci z oblasti Uher a Bosny a Hercegoviny,²³ v Předlitavsku vévodily průmyslovému zpracování jižní Tyroly. Další předlitavskou pěstitelskou oblastí se skrze rozhodnutí státní tabákové režie v roce 1869 staly Halič a Bukovina, roku 1884 se přidala Dalmácie.²⁴

V Českých zemích byl tabák znám nejprve jako rostlina okrasná a lékařská.²⁵ Během konce 16. století se pro svou malou spotřebu pěstoval jen v malé míře především v panských a apotékářských zahradách, kdy byla šťáva z jeho listů doporučována kupříkladu pro hojení otevřených ran.²⁶ Tou dobou šlo konkrétně o obě nejběžnější odrůdy *Nicotiana Tabakum* a *Nicotiana Rustica*, jinými slovy tabák úzkolistý, viržinský a tabák širokolistý, selský.²⁷ Není však možné říci, že by pro něj v Čechách panovaly příznivé podmínky. Obecně se mu nejlépe dařilo v oblastech vhodných pro pěstování obilí, které však bylo značně výnosnější a jednodušší na obdělávání. Koncem 18. století se pěstoval na panství Častolovice, kolem Berouna, Kolína a Rakovníka, ale roku 1807 bylo jeho průmyslové pěstování v Čechách zastaveno. Tabáková rostlina tak v našem prostředí skončila prakticky ve stejném prostředí, jako začala – tedy pouze ve školních a botanických zahradách.²⁸

První generací kuřáků v Čechách pak byli s největší pravděpodobností španělští dvořané Rudolfa II, následovaní českou šlechtou a žoldáky v době třicetileté války. Z řad

---

²¹ MACKOVÁ, Marie. *Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie*, s. 21.

²² ČAPEK, A. *Tabák v Čechách*, s. 11.

²³ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 17.

²⁴ Tamtéž, s. 18.

²⁵ ČAPEK, A. *Tabák v Čechách*, s. 11.

²⁶ Tamtéž, s. 12.

²⁷ Tamtéž, s. 60.

²⁸ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 19.

šlechty bývá za prvního kuřáka u nás označován konkrétně renesanční kavalír Mikuláš Dačický z Heslova. V jeho případě jde o údaj neprokazatelný, avšak do kontextu jeho osobnosti dobře zapadající.²⁹ A zatímco vysoce postavené obyvatelstvo bylo kouřením tabáku fascinováno jakožto novým extravagantním požitkem, pro muže z vojenských či námořních řad byla jeho konzumace v jakékoli podobě i čistě praktickou záležitostí. Využívali totiž především vlastnosti tabáku zdánlivě mírnit hlad, což zvyšovalo efektivitu jejich pracovního nasazení.³⁰

Kuřáci tabáku se však museli vyrovnat s možným problémem, jenž zahrnoval manipulaci s otevřeným ohněm. Stali se potencionálními strůjci katastrof, obzvláště v rámci měst,³¹ čímž si častokrát vysloužili určité opovržení společnosti i nevyhnutelný střet s průběžně se objevujícími zákazy.³² Kouření, spočívající v inhalaci zbytků hořících materiálů s pomocí nějakého nástroje, bylo koneckonců novinkou, jež dovedla ledaskoho vyděsit. Tak se třeba tradovala historka o siru Walteru Raleighovi, který když si při návratu z Ameriky do Anglie vychutnával svou dýmku, vylil mu sluha v domnění, že jeho pánovi hoří obličej, celou pintu piva na hlavu.³³

Jak byl tedy tabákový dým na straně jedné opěvován pro své účinky, zahrnující kupříkladu úlevu od bolesti hlavy, snížení pocitu únavy nebo mírnění příznaků syfilidy,³⁴ tak byl na straně druhé zatracován pro svou údajnou nevhlednost a možné ohrožení požárem.

Žvýkání tabáku se u nás až na výjimky, zahrnující například námořníky nebo ekonomicky nižší třídu příliš neujalo, zrovna tak persko-turecký způsob kouření z vodní dýmky, kdy byl tabák dochucen medem, ovocnými šťávami nebo kořením a vonnými dřevy, se stalo spíše raritní formou zábavy na některých evropských dvorech.³⁵

Šňupání bylo prve záležitostí šlechticů a diplomatů, brzy se však rozšířilo i do nižších tříd obyvatelstva. Společnost jej přijímala poměrně vlídněji, než kouření, neboť nevyžadovalo riskantní manipulaci s ohněm.³⁶ Během 19. století se stal typickým pro představitele všech církví, i když to neznamenalo, že by se vytratil ze všech ostatních skupin společnosti.³⁷

Zpracováním tabákového listu na tabáky tzv. kuřlavé a šňupavé se u nás v rámci 17. století zabývali výhradně jednotliví výrobci, zprvu především apatykáři, později kupci a

---

²⁹ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 127.

³⁰ GILMAN, S. L. – XUN, Z. *Příběh kouře*, s. 12.

³¹ MACKOVÁ, M. *Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie*, s. 23.

³² GILMAN, S. L. – XUN, Z. *Příběh kouře*, s. 16.

³³ Tamtéž, s. 8.

³⁴ Tamtéž, s. 9.

³⁵ Tamtéž, s. 20.

³⁶ GILMAN, S. L. – XUN, Z. *Příběh kouře*, s. 14.

³⁷ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 128.

samotní pěstitelé. Během 18. století tato výroba přešla na manufaktury, které byly nejprve v rukách nájemců tabákového monopolu, a později se dostaly do správy českých stavů.³⁸

Nakonec se stala konzumace tabáku natolik významnou neřestí, že ji koncem 18. století pod svá křídla převzal stát. Zbytné i nezbytné vybavení konzumenta, zahrnující dýmky, tabatěrky, váčky na tabák, popelníčky a další různorodosti, se však nikdy součástí tabákové režie nestalo.³⁹

Z dlouhodobého hlediska se i přese všechna úskalí a napříč všemi sociálními skupinami nakonec v největší oblibě udržel způsob konzumace tabáku formou kouření. Jeho narůstající popularita prakticky přetrvávala do dnešních dní, požitek se stal součástí běžného rituálu moderní společnosti, a od dýmky, jež vyžadovala od konzumenta chvíli klidu, určitou zručnost i nebytnost následné údržby, se postupně přešlo k doutníkům a cigaretám pro rychlou spotřebu neklidnými masami lidu. Těmi se však již tato bakalářská práce přibližněji nezabývá, neboť byly vymyšleny až během krymské války a v Čechách se začaly vyrábět až během 60. let 19. století, tedy dlouho po sledovaném období.⁴⁰

2. Státní tabákový monopol v habsburské monarchii

Tabák se stal předmětem státního zájmu z hlediska potencionálního zisku po třicetileté válce, kdy se razantním způsobem zvýšila jeho spotřeba. Roku 1670 si pro sebe stát vyhradil právo na výrobu a prodej tabáku, které pronajímal, přičemž tento krok bývá považován za zřízení první podoby státního monopolu. Dohled nad pěstitelskou sférou pod sebe následně zaštil v roce 1723.

Patent Josefa II. z 8. května roku 1784 položil základ tabákového monopolu v novodobém právním slova smyslu. Kompletní proces manipulace s tabákem, jež zahrnoval cestu z pole až ke konzumentovi, přešel výhradně do státní režie, pronajímání tabákového hospodářství jednotlivcům nebo podnikajícím společnostem bylo zrušeno.⁴¹ Řídící složkou tabákového monopolu se stali státní úředníci. Ti se nejprve orientovali především na správu financí, postupem času k nim však přibývalo i více specializovaných odborníků na technologie zpracování, organizaci výroby nebo tabákovou rostlinu samotnou, tedy například chemici a biologové. Ke státnímu úřednictvu patřil rovněž řídicí aparát všech tabákových továren, z něhož část působila i ve velkoskladech, které sloužily jakožto úřady prodeje.

---

³⁸ ČAPEK, A. *Tabák v Čechách*, s. 120.

³⁹ MACKOVÁ, M. *Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie*, s. 26.

⁴⁰ Tamtéž, s. 27.

⁴¹ MACKOVÁ, M. *Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie*, s. 31.

11. července 1835 vydal v Rakousku Ferdinand I. celní a monopolní řád, který poskytl oporu celé této sféře až do konce trvání monarchie. Tato nová norma rušila celní řád monarchie z roku 1788, nikoliv však tabákový patent z roku 1784.⁴²

Postavení státního monopolu se v průběhu let měnilo v souvislosti poptávkou a sortimentem tabákových výrobků, a také v rámci správních změn po roce 1850, kdy se odtrhla tabáková režie pro Uhry. Základy z roku 1835 však zůstaly víceméně zachovány. Podle nich byly základem státního monopolu, jenž byl výhradním pro panovníka a státní pokladnu, vedle tabáku například kuchyňská sůl, sanytr nebo střelný prach. Tyto předměty podléhaly zvláštnímu povolení pro dovoz, sklad, spotřebu a pro tranzit územím monarchie.⁴³ Dovoz mohl být oficiálně realizován přes celní úřady nebo jejich ohlašovací stanoviště. Cestující, kteří si dovezli tabákové výrobky čistě pro svou soukromou spotřebu, museli tuto skutečnost celnímu úřadu ohlásit, přičemž z této povinnosti byli osvobozeni pouze ti, kdo převáželi drobné množství tabáku. Přesná gramáž ovšem nebyla zákonem specifikována. K proclení docházelo v případě, pokud hmotnost výrobků pro osobní spotřebu přesáhla 5 liber vídeňské váhy.⁴⁴

Sázet tabák bez povolení, stejně tak jako přechovávat divoce rostoucí tabák nebo schraňovat odpad z tabákové rostliny bylo vysloveně zakázáno. Oblast zpracování tabáku stanovovala povinné povolení státu pro výrobu, způsoby zpracování a v některých případech i konečné využití. Výrobní povolení bylo vázáno na konkrétní místo. K výrobě mohla být využita pouze registrovaná surovina a nejen konečný výrobek, ale i polotovary a odpad musely být opět odevzdány státnímu monopolu. Odměna za výrobu byla sjednávána smluvně a nebyla osvobozena od daně z příjmu. Množství a druhy výrobků byly dané, pokud však byla tato hranice překročena, nadbytečné zboží se uložilo do státních skladů pro pozdější využití.⁴⁵

Zákon rovněž upravoval pravidla prodeje koncovému zákazníkovi. Prodávát se smělo pouze zboží, jež bylo vyrobeno podle zákonem stanovených pravidel nebo bylo dovezeno ze zahraničí v souladu s veškerými předpisy. Místo prodeje mělo rovněž svá pravidla, o kterých bude pojednáno v rámci podkapitoly o provozu trafik.

Mírné omezení se týkalo i tabákového sortimentu. Malá skupina tabákových výrobků byla určena pro přesně stanovená území. Takové výrobky se pak nesměly prodávat na žádném jiném místě nebo se na něj dovážet ve větším množství, než bylo povoleno pro soukromou spotřebu. Územní působnost státního monopolu zahrnovala území ohraničené státní hranicí,

---

⁴² MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 36.

⁴³ Tamtéž, s. 31.

⁴⁴ Tamtéž, s. 32.

⁴⁵ Tamtéž, s. 33.

neboli celní okrsky, a také celní výhradky, které označovaly území vyloučená z jednotného celního systému státu, jež byla v celním ohledu sice považována za cizinu, ale přesto na nich byl uplatňován státní monopol. Konkrétně se jednalo u území přístavů Test, Istrie a Benátky, město Brody a dalmatské království. Uhry a Sedmihradsko byly od jiných zemí monarchie sice odděleny zvláštní vnitřní celní hranicí, ovšem náležely do všeobecného celního svazku. Proto později, když byla vytvořena zcela samostatná uherská státní tabáková režie, v Uhrách vypěstovaný tabák byl stále pokládán za domácí produkt.⁴⁶

2.1. Správa státního tabákového monopolu

Centrála tabákové režie sídlila od svého počátku ve Vídni. Nejprve pro celou monarchii, posléze jen pro její rakouskou část, protože správa tabákového monopolu zemí uherské koruny byla od poloviny 19. století osamostatněna, rovněž i následně připojené území Bosny a Hercegoviny bylo v ohledu monopolu spravováno samostatně.

Zprvu byla nejvyšším správním úřadem česko-rakouská dvorská kancelář, komora a ministerská deputace, jež byla ovšem několikrát za sebou ve velmi krátkém časovém sledu reformována, a tak správa monopolu zůstala v komorních kompetencích, ke kterým byla vytvořena samostatná účtárna poplatků za tabák a kolky. Tato účtárna patřila k řadě hlavních účtáren, jež měly na starost kontrolu hrubého státního příjmu.

Všeobecná dvorská komora získala roku 1816 kompetence pro správu nepřímých daní, tedy i státních monopolů. Ta byla v roce 1848 přeměněna na ministerstvo financí, jehož působnost byla o dva roky později rozšířena na celou monarchii až do rakousko-uherského vyrovnání, kdy byly její kompetence rozděleny věcně a teritoriálně. Rakouskému ministerstvu byla svěřena správa tabákového monopolu pro Předlitavsko a uherskému pro Zalitavsko. Správu tabákového monopolu Bosny a Hercegoviny získalo říšské ministerstvo až po roce 1878.⁴⁷

Na úrovni zemské správy v době vzniku tabákového monopolu byla finanční správa pod dozorem gubernia s víceméně samostatně pracujícími účtárnami a pokladnami. V roce 1829 bylo v rámci monarchie zřízeno osm kamerálních důchodkových správ. Pražská spravovala Čechy a brněnská Moravu a Slezsko. V sídlech těchto správ pak byla roku 1850 zřízena zemská finanční ředitelství, která měla na starost kompletní finanční správu, do které spadala i odvolací agenda úřadů první instance ve správě přímých a nepřímých daní, do

---

⁴⁶ MACKOVÁ, M. *Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie*, s. 31.

⁴⁷ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 14.

kterých patřila i správa monopolu. Částečně do jejich působnosti spadaly všechny tabákové továrny, vyjma agend, které spravovala Vídeň.⁴⁸

Dozor nad systémem správy tabákové režie tvořila od roku 1829 pohraniční stráž, ke které se v roce 1835 přidala stráž důchodková. Pohraniční stráž působila na hranicích a v příhraničních okresech, což bylo území definované celním a monopolním zákonem z téhož roku, o kterém bude ještě pojednáno v rámci následující kapitoly o provozu trafiky. Důchodková stráž dohlížela na dodržování zákona ve vnitřních oblastech a byla výkonnou mocí prvoinstanční finanční správy. V roce 1843 vznikla sloučením obou sborů finanční stráž, která se stala kontrolní a výkonnou mocí správy nepřímých daní včetně monopolu, a přetrvávala ve svém fungování několik dalších desítek let i po pádu monarchie.⁴⁹

2.2. Způsob provozování trafiky

Trafika, jakožto poslední článek státní tabákové režie, byla součástí každodenního života ve velkoměstech i na vesnicích. Pro veřejnost se stala zprostředkovatelem pocitu určitého luxusu, kdy se lidem obzvláště během 19. století přiblížila konzumentská sféra dlouho přístupná pouze aristokratickým kruhům a zámožným dobrodruhům. Sám její provozovatel, trafikant, byl pak pro obyčejného člověka v podstatě nejlidštěji přístupným představitelem státu, jenž jím byl chráněn a podporován za cenu dodržování jeho pravidel a ustanovení.

Slovo trafika pochází z arabštiny a následně italského „traffico“, jež označuje obchod, prodejnu, kupecký krám určený především pro drobný prodej, který se v rámci střední Evropy jednoznačně spojil s prodejem tabáku. V českém prostředí se toto označení začalo oficiálně objevovat ve druhé polovině 19. století, ačkoli jak bude ještě ukázáno na revizích z osmdesátých let 18. století, bylo možné se minimálně s výrazem „traficant“ setkat na německy psaných formulářích již mnohem dříve.⁵⁰

Prodeji tabákových výrobků se v patentu Josefa II. z roku 1784 věnuje jen jeden paragraf. Označení místa prodeje pod názvem trafika v něm zatím není. Obsahuje pobídku vrchnosti, aby se na místě, kde se nenachází vhodný prodejce, sama ujala organizace prodeje. To proto, aby byly tabákové výrobky obyvatelům dané oblasti vždy na blízku, a tok financí do státní kasy plynul bez větších mezer. Drobný prodej mohl být spojen s jinou výdělečnou

---

⁴⁸ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 15.

⁴⁹ Tamtéž, s. 16.

⁵⁰ Tamtéž, s. 30.

aktivitou, nejlépe například s prodejem jiného zboží, pokud nebyl vázán na oprávněné osoby, jinými slovy koncesí. Koncesovaný prodej tabáku a souvisejícího příslušenství musel být samostatný, prodejce nemohl provozovat žádnou jinou výdělečnou činnost.⁵¹ Příjem drobného prodejce byl dán zákonem stanovenou provizí a také takzvanými *Gutgewichtes*,⁵² které se odvíjely od objemu prodeje stanoveného množství tabáku, které dostával každý trafikant od tabákového důchodku zcela zdarma. Licence k drobnému prodeji byla vyčleněna pro vojenské invalidy a vdovy po vojácích. Jak ovšem bylo zmíněno výše, pokud se nenašel vhodný prodejce, ujal se prodeje například šolc dané oblasti, ať už z vlastního ekonomického zájmu či povinnosti. S tím setkáváme i na panství Králíky, o čemž bude preferováno v následujících kapitolách.

Na svém počátku byly trafiky děleny do šesti tříd po třech stupních podle jejich výnosu, který se pohyboval od 25 do 2100 zlatých ročně. Začínající trafikant byl zařazen do nejnižší třídy a dále postupoval podle svých výsledků. Přemístování trafikantů nebylo běžné, ale výjimečně si mohl trafikant zasloužit lepší trafiku jako odměnu za dlouhou službu.

V roce 1797 vyšel první předpis pro trafikanty ve městě a na předměstích z Vídně. Z něj je patrné, že trafika bývala propůjčována pouze na dobu jednoho roku. Licence však byla běžně obnovována, prakticky až do smrti trafikanta, po které s ní disponovala důchodková správa. Dědická či jiná práva na ni nebylo možné uplatnit. Jinak mohl o licenci přijít trafikant v případě, že se dostal do rozporu se zákonem, nedodržoval dané předpisy pro trafikanty, nebo učinil přečin vůči tabákové režii.

Prodejní doba trafiky byla stanovena na každý den od šesti hodin ráno do deseti hodin večer. Výjimkou mohla být doba nedělních a svátečních bohoslužeb, kdy nesměly být vyvěšeny prodejní štíty, a muselo být zavřeno. To bylo plošně upraveno v roce 1828, kdy trafiky nesměly mít otevřeno od šesti ráno do čtyř odpoledne. Pokud se však nacházely na rušných místech, například na tržišti, v blízkosti hostince nebo kostela, měly toho využívat a podle potřeby otevírací dobu protahovat mimo úředně stanovené hodiny.⁵³

Tabák se musel vážit a porcovat před očima zákazníka, hotové balení pro spotřebitele ještě nebylo běžné.

Některé z předpisů se změnilo v roce 1822. Každá trafika měla prodávat nejen kolky, ale pro zmenšení nákladů vést rovněž prodej losů státní loterie a soli. Spojení tabákového sortimentu s prodejem soli pocházelo z Itálie, ale v našem prostředí se příliš neujalo. Stejně

---

⁵¹ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 33.

⁵² Gutgewicht je český vývažek, v současné češtině přivažek, podrobněji viz: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=v%C3%BDva%C5%BEek>. [cit. 20. 4. 2022]

⁵³ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 31.

nařízení požadovalo ohlášení změny obsazení trafiky předem v novinách, včetně zveřejnění přecházejících výnosů. Každý zájemce pak musel prokázat, že je schopen vložit do začátku svého podnikání určitou sumu. Pro Vídeň a hlavní města jednotlivých zemí se jednalo o 300 zlatých, pro menší města a větší městečka 200 zlatých a pro všechny ostatní 150 zlatých. To platilo i pro oprávněné osoby.⁵⁴

Obchod s tabákovými výrobky dále upravoval i celní a monopolní zákon s platností od 1. dubna 1836. Podle něj se mohou prodejem předmětů státního monopolu zabývat pouze osoby se zvláštním oprávněním, které vydávají úřady řídící celní důchody. Všichni nakupující pak měli tuto výhradu respektovat a nesměli nakupovat zmíněné předměty u neoprávněných obchodníků. K prodejně samotné nebylo uvedeno mnoho omezení, bylo jen zapotřebí, aby byla označena vývěsním štítem.⁵⁵ Obecně měl být obchod dobře přístupný, příjemně zařízený a dobře osvětlený.

Mezi další ustanovení patřil zákaz pozměňování charakteru zboží přidáním různých příměsí, zcela závazné bylo použití oficiálních a správně kalibrovaných měr a vah, ceníky byly stanoveny správou monopolu a musely být přístupné na každém prodejním místě. Veškeré zboží z dovozu muselo být označeno kolky, jež ověřovaly jeho pravost a potvrzovaly dodržení celních předpisů.⁵⁶

V dekretu dvorské komory z 6. října 1838 byly znovu shrnuty základy činnosti trafikanta v podobném podání, které připomínalo předpis z roku 1797. Navíc v něm ovšem byla osvětlena práva nakupujících, jež například zahrnovala nárok na přiznání náhrady za prokázanou škodu za nákup předraženého nebo cizími látkami nastaveného zboží.⁵⁷

Druhá polovina 19. století přinesla striktní rozdělení trafik na všeobecné a speciální. Ve všeobecných trafikách se prodával především domácí sortiment, speciální nabízely především luxusní zboží z dovozu. Zároveň se všeobecné trafiky rozčlenily do dalších podkategorií, tedy na koncesované a konkurenční. Jak již bylo zmíněno, koncesované trafiky provozovaly státem oprávněné osoby, které v jeho službách přišly o schopnost se uživit. Konkurenční trafiky byly rovněž provozovány s povolením státu, ale jejich základ byl čistě komerční.⁵⁸

---

⁵⁴ MACKOVÁ, M. *To byla c. k. trafika*, s. 35.

⁵⁵ Tamtéž, s. 36.

⁵⁶ Tamtéž, s. 37.

⁵⁷ Tamtéž, s. 38.

⁵⁸ Tamtéž, s. 40.

3. Panství Králíky na konci 18. století

Přelom 18. a 19. století se nesl pro králické panství především v duchu reforem Marie Terezie a Josefa II., a také dozvuků válek obou zmíněných panovníků s Pruskem. V té době k němu náleželo město Králíky, městečko Mladkov a vesnice Dolní, Prostřední a Horní Lipka, Heřmanice, Horní a Dolní Morava, Červený Potok, Horní a Dolní Hedeč, Horní a Dolní Orlice, Lichkov, Horní a Dolní Bořkovice a Petrovičky.⁵⁹

Panství náleželo od poloviny 17. století rodině Althannů, která pocházela z jihozápadního Německa. Králíky se staly jejich prvním majetkem v Čechách⁶⁰ a v roce 1658 byl z panství zřízen jeden z prvních rodinných fideikomisů.⁶¹ V habsburské monarchii se jednalo o privilegium, které musel schválit císař. Znamenalo, že majetek, který zůstal jako rodinný celek, byl nedělitelný, nezczitelný a měl stanoveny principy dědické posloupnosti.⁶² V případě fideikomisu Althannů bylo jeho zakladatelem Michaelem Ferdinandem stanoveno, aby se po smrti držitele předával vždy v primogeniturní linii, dokud nevymře po meči. V případě, že by taková situace nastala, měla se linie držitelů vrátit k potomkům mladšího bratra zakladatele, k čemuž během následujících staletí skutečně došlo.⁶³

Od poloviny 18. století panství vlastnil Michael Otto Althann ze slezské linie rodu, který zemřel roku 1797. Jelikož po sobě nezanechal žádné potomky, stal se jeho nástupcem jeho synovec Michael Karel.⁶⁴ I ten odešel na onen svět roku 1805 bez dědice, a tak se fideikomisu ujal jeho bratr Michael Václav⁶⁵, který byl zároveň posledním představeným slezské rodové linie,⁶⁶ jež snad měla během zkoumaného období předurčeno zaniknout a přenechat své místo linii španělské neboli janovské,⁶⁷ jejímž představitelem se stal z hlediska fideikomisního dědictví Michael Johann Nepomuk.⁶⁸

Po zkušenostech, kdy se Králíky jakožto pohraniční město přeměnily v bojiště během válek o dědictví rakouské, slezských válek a následující válce sedmileté,⁶⁹ zde Habsburkové očekávali možnost dalšího konfliktu s pruskými vojsky. Proto zde roku 1777 umístili

---

⁵⁹ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 51, 101, 117, 121, 125, 126, 127, 138, 142, 144, 149, 150, 191, 205, 233, 239.

⁶⁰ MUSIL, F. *Dějiny Králícka*, s. 60.

⁶¹ MACKOVÁ, M. Šlechtický fideikomis v Čechách 19. století, *Theatrum historiae*, s. 133.

⁶² Tamtéž, s. 126.

⁶³ Tamtéž, s. 134.

⁶⁴ Zahrádka, F. Velkostatek Králíky 1654–1946, s. 21.

⁶⁵ MACKOVÁ, M. Panství Králíky v první polovině 19. století, *Východočeský sborník historický*, s. 81.

⁶⁶ Tamtéž, s. 82.

⁶⁷ Zahrádka, F. Velkostatek Králíky 1654–1946, s. 21.

⁶⁸ MACKOVÁ, M. Panství Králíky v první polovině 19. století, *Východočeský sborník historický*, s. 82.

⁶⁹ MUSIL, F. *Dějiny Králícka*, s. 72.

vojenské jednotky. Navzdory předpokladům se však vojenské akce v průběhu následujících dvou let omezily jen na drobné lokální srážky. V červnu roku 1778 zaútočila skupina pruských vojáků na Králíky a chtěla po obyvatelích města zaplatit výpalné. Habsburští husaři je však donutili k útěku. Téhož roku zde Prusové na podzim zajali jako rukojmí dva členy městské rady a dva řeholníky z kláštera. Habsburkové jim pak na oplátku odvedli několik duší z Mittelwalde, které v té době náleželo k Prusku. Další vojenské výpady zastavila zima a 13. května 1779 válka skončila těšínským mírem.⁷⁰

Zrušení nevolnictví v roce 1781, za kterým stál císař Josef II., se v poměrech Králicka příliš neprojevalo. Úrodnost neboli bonita půdy dosahovala podle tereziánského katastru na králickém panství 8. třídy, která byla považována za nejhorší. Výjimku tvořily Dolní Boříkovice, Dolní a Prostřední Lipka.⁷¹ Althannové si byli vědomi, že vzhledem k takovým přírodním podmínkám nemohou zajistit dostatečný příjem pro své poddané, a umožnili jim proto ještě v době nevolnictví opouštět panství za účelem obživy. Mimo to rovněž podporovali a organizovali další činnosti poddaných, a to především předení, tkalcovství a výrobu poutního zboží.⁷²

Toleranční patent ze stejného roku rovněž příliš nezasáhl do náboženských poměrů na Králicku, neboť zde měla katolická církev velmi pevnou pozici již z protireformačního období po třicetileté válce. Odezvu zde proto nejvíce našly čistě katolické reformy.⁷³

Josef II. chtěl na základně rozhodnutí o zrušení klášterů, jejichž příslušníci nevykonávají obecně prospěšnou činnost, zřídit v budovách králického kláštera na Hoře Matky Boží piaristické gymnázium. Taková změna sice mohla znamenat posílení kulturního významu Králík, na druhou stranu by je připravila o významné poutní místo, které jak bylo zmíněno, zastupovalo jednu z mála možností obživy na panství, především pro chudší obyvatelstvo. Představitelé města proto císaře, který Králíky navštívil v roce 1779, když si chtěl prohlédnout místa, kde došlo během „bramborové války“ k vojenským akcím, přesvědčili, aby klášter zchoval.⁷⁴ Jednalo se o jeho druhou návštěvu panství, první proběhla v době válek o Slezsko v roce 1765. I tehdy naslouchal místním, když jimi byl požádán o povolení dobytčích a koňských trhů. Tohoto privilegia, které udělila Marie Terezie, se

---

⁷⁰ MUSIL, F. *Dějiny Králicka*, s. 83.

⁷¹ Tamtéž, s. 67.

⁷² Tamtéž, s. 81.

⁷³ Tamtéž, s. 83.

⁷⁴ Tamtéž, s. 84.

králické obyvatelstvo dočkalo 19. ledna 1776. Dalšího bylo městu uděleno 29. května 1788 Josefem II. na konání čtvrtého výročního trhu.⁷⁵

Parcelace a vyměřování pozemků pro josefínský katastr v Králikách probíhala v roce 1784. Pro novou pozemkovou evidenci bylo celé území města rozděleno na 16 tratí a 1200 parcel.

V rámci budování nové farní organizace vznikly během roku 1787 tzv. lokalie při kaplích v Červeném potoku a Dolních Boříkovicích, které představovaly nižší typ farního kostela. Lokalie měly usnadnit venkovskému obyvatelstvu návštěvu bohoslužeb, jejich financování bylo zajištěno z náboženského fondu, který vznikl z majetku zrušených klášterů.

Josefínská snaha o zajištění chudých a nemocných poddaných dala v Králikách roku 1786 vzniknout vrchnostenskému špitálu. Zcela příhodně byl umístěn v domě poblíž hřbitova a hlavní zásluhu na jeho zbudování nesl tehdejší správce panství Jan Anton Schleifer a králický starosta Kryštof Hölder.⁷⁶

V roce 1791 byl zřízen tzv. regulovaný magistrát, který přejal soudní a některé další pravomoci vrchnosti. To bylo pro králické obyvatelstvo zásadním krokem k vymanění ze závislosti na vrchnosti.⁷⁷ Zvýšené sebeuvědomění měšťanů vedlo k rozvoji kultury a společenského života. To vedlo v Králikách během 1. poloviny 19. století například k založení spolku ostrostřelců, stavbě střelnice nebo vzniku Kressenbrunnu, výletního místa u vodních pramenů, kterému byly podle osvícenecké módy připsány léčivé účinky.⁷⁸

Napoleonské války probíhající od 2. poloviny 18. století na rozdíl od předchozích konfliktů česko-pruského pomezí nesehrály v životě obyvatel panství významnější roli z hlediska přímých vojenských střetů. K válečným akcím zde došlo pouze v letech 1805 a 1806. Po bitvě u Slavkova, ve které zvítězil Napoleon, přišly do Králik poražené jednotky ruské armády, které byly ve spojení s Rakouskem. Spolu s nimi ovšem dorazil tyfus a objevily se také černé neštovice, jež připravily o život nejen nemocné vojáky, ale i mnoho měšťanů. O necelý rok později porazila francouzská armáda Prusko v bitvě u Jeny a Auerstädtu. Francouzi si podmanili většinu Pruska a dostali se až k českým hranicím.⁷⁹ Rakouská armáda proto začala obsazovat pohraniční oblasti, aby je mohla bránit v případném střetu. Do Králik dorazili rakouští dělostřelci a těžká jízda, neboli huláni. Během jejich přítomnosti došlo v jedné z ulic během zimy roku 1806 požár, který zničil 16 domů. Krotit jej

---

⁷⁵ MUSIL, F. *Dějiny Králicka*, s. 84.

⁷⁶ Tamtéž, s. 84.

⁷⁷ Tamtéž, s. 92.

⁷⁸ Tamtéž, s. 95.

⁷⁹ Tamtéž, s. 93.

pomáhali především huláni. Ve stejném období se pokusil francouzský oddíl u Králík překročit hranice, ale tento útok byl díky rakouským vojákům snadno odražen.⁸⁰

Následky války, mezi něž patřily hlad a chudoba, se ovšem v životě králíckých poddaných projeví o dost značněji. Roku 1810 byl stav panství jeho dalším držitelem, Michaellem Johannem Nepomukem, popsán jako všeobecně neutěšený. Pouze dvůr králícký a v Prostřední Lipce byly provozovány ve vlastní režii, ostatní čtyři byly pronajaty v poměrně sešlém stavu.⁸¹ Nedoplatky v rentách bylo nutno doplatit ze zdrojů mimo panství a nový finanční patent v roce 1811 znehodnotil výnosy pivovaru a palírny. Po dalších válkách v letech 1812 a 1813 se Michael Johann Nepomuk rozhodl předat panství svému synovi. Naneštěstí tento pouze dvaadvacetiletý dědic zemřel a tak Michael Johann odstoupil panství svému mladšímu bratru Michaelu Franzovi. Krátce na to sám odešel na věčnost.⁸²

3.1. Prodej tabákových výrobků na panství po roce 1784

3.2.1. Soupis trafikantů a revidujících osob na základě účtů a revizí

Následující stránky obsahují soupis subjektů provozujících se souhlasem státní tabákové režie koncový prodej tabákových výrobků na panství Králíky v rozmezí let 1784–1787, ze kterých jsou zachovány jejich příslušné účty a revize, a také souhrnný přehled komisařů, jež tyto údaje stvrzovali.

Revizní formuláře obsahují přehled prodaných tabákových výrobků, podpis trafikanta a případně i jeho pečeť, pokud ji vlastnil. Místo podpisu není vyplněno pouze výjimečně, ale stále je identifikovatelné díky použité obecní pečeti, pokud byla přitížena a zůstala v zachovalém stavu. Datum revizí je vždy předtištěné na 30. duben nebo 31. říjen, ovšem je nezbytné počítat s možností, že reálná kontrola mohla proběhnout v jiný den. V případě formulářů pro 30. duben není přesný rok vyplněn. Roky 1786 a 1787 jsou vždy z 31. října.

3.2.2. Soupis revidujících osob

Revize jsou vždy stvrzeny jedním či více komisaři a ve většině případů i pečeti, která náleží jednotlivým osobám nebo dané obci. V drtivé většině případů figuroval na panství jako komisař šolc, tedy hlavní představitel vrchnosti ve správě obce, regionální ekvivalent

---

⁸⁰MUSIL, F. *Dějiny Králicka*, s. 94.

⁸¹MACKOVÁ, M. Šlechtický fideikomis v Čechách 19. století, *Theatrum historiae*, s. 141.

⁸²Tamtéž, s. 142.

rychtáře.⁸³ Veškeré následující informace pocházejí z fondu Velkostatku Králíky,⁸⁴ pokud není uvedeno jinak.

V Červeném potoce (Rothfloss⁸⁵) revize podepisoval šolc Peter Voldner, pouze v roce 1787 jeho podpis chybí a nahrazují jej pánové Joseph Wolf a Anton Gross[er]. V roce 1784 se k němu jako svědci připojili Andreas Katzer a Joseph Wolf. 30. dubna 1785 je spolu s ním podepsán Z[e]mann. Revizní formulář z roku 1786 se v archiváliích nevyskytuje. Obecní pečeť je použita pouze v dubnu roku 1785, jinak se na revizních formulářích vedle podpisů svědků objevuje pouze menší exemplář, pravděpodobně tedy osobní pečeť některého z nich.

V Dolních Boříkovicích (Nieder Ullersdorf⁸⁶) se na každé dochované revizi objevují šolc Frantz Walter a Gottfriedt Walter. Formulář z roku 1784 je pečeti zcela prost a na ostatních se vyskytuje obecní pečeť Dolních Boříkovic.

V Dolní Hedči (Nieder Heidisch⁸⁷) se setkáme s revidujícím podpisem pouze šolce jménem Joseph Hentschel. Obecní pečeť je vedle jeho podpisu přitištěna pouze v roce 1784 a v dubnu 1785, jinak použil pravděpodobně svou osobní pečeť.

V Dolní Lipce (Nieder Lipka⁸⁸) byl na každé z revizí přítomen šolc Joseph Prause, dokud jej v této funkci roku 1787 nevystřídal Johann Katzer. Pouze na dvou revizích z 31. října 1785 se zde navíc jakožto svědek objevil Joseph Sei[berdt]. Obecní pečeť je přitištěna na revizích z roku 1784, 30. dubna blíže nespecifikovaného roku. Roku 1786 žádná z revidujících osob pečeť nepoužila a revize z roků 1785 a 1787 nesou vedle podpisu šolce osobní pečeť.

V Dolní Moravě (Nieder Mohrau⁸⁹) revidoval prodej tabáku roku 1784 šolc Johannes Fleiss[er] a Frantz Müttler. Tato revize nese osobní pečeť jednoho z těchto mužů. Na revizi z 30. dubna bez určení roku je podepsán pouze šolc spolu s připojením obecní pečeti. Revize z roku 1787 nese podpisy pověřených svědků, kterými byli Joseph Walter a Francz [Wagner]. Vedle nich je přitištěna jedna osobní pečeť, kterou nelze s jistotou přiřadit ani k jednomu z podepsaných mužů.

V Dolní Orlici (Nieder Erlitz⁹⁰) podepsal revizi roku 1784 Johann Christoph Katzer nejstarší, rovněž zde přitiskl i svou osobní pečeť. Na dalších revizních formulářích se objevuje šolc Frantz Katzer. Na revizi z 30. dubna bez konkrétního roku se k němu připojil

⁸³ RAMEŠ, V. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, s. 242.

⁸⁴ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

⁸⁵ KRIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 101.

⁸⁶ Tamtéž, s. 117.

⁸⁷ Tamtéž, s. 121.

⁸⁸ Tamtéž, s. 125.

⁸⁹ Tamtéž, s. 126.

⁹⁰ Tamtéž, s. 127.

Frantz Prause a v roce 1785 Karl Höppe, u jehož jména je přitištěna poškozená pečeť. Obecní pečeť Dolní Orlice se zde objevuje dvakrát – 30. dubna bez ročníku a v roce 1785.

Na revizích z Heřmanic (Herrnsdorf⁹¹) se pravidelně podepisoval šolc Michal Schmidt, pouze v roce 1784 a 1787 se k němu připojil Frantz Rotter. Pečeť, kterou lze i přes značně nekvalitní pečetní pole přisoudit Heřmanicím, se zde vyskytuje pouze na revizi z 30. dubna neurčeného roku. Jinak se zde na místě revidujících osob objevuje pečeť osobní, pouze roku 1787 nebyla použita žádná pečeť.

Revize z Horních Boříkovíc (Ober Ullersdorf⁹²) nesou podpisy šolce jménem Joseph Ludwig. Dvě dochované revize z 30. dubna bez uvedeného roku jsou prosty jakéhokoli podpisu ze strany revidujících osob, není na nich ani přitištěna žádná pečeť. V letech 1784 se k šolci připojil Joseph Wogl a o rok později Zacharias Küttner. Ročník 1786 doplnil Joseph Wentzel a 1787 se zde na místě svědka objevil Joseph Ber[k]mann. Obecní pečeť se zde nevyskytuje. Joseph Ludwig zde používal svou vlastní osobní pečeť, jen v roce 1785 jej s největší pravděpodobností v použití typáře zastoupil Zacharias Küttner. Pečetní pole je v tomto případě sice jen málo zřetelné, ale neodpovídá náznaky obrysů pečeti Josepha Ludwiga.

V Horní Hedči (Ober Heidisch⁹³) na revizích vždy figurovala dvojice šolc Frantz Katzer a svědek Joseph Andreas Wenzel, pouze 31. října 1785 se k nim připojil Anton Gebberth. Na formuláři z 30. dubna 1785 byla k jejich podpisu přitištěna obecní pečeť, jinak se zde opakovaně objevuje pečeť osobní, kterou ovšem nelze s jistotou bez znalosti širšího kontextu přiřadit ke konkrétnímu z těchto dvou mužů.

V Horní Lipce (Ober Lipka⁹⁴) podepsal každický z formulářů šolc Joseph Rotter, vyjma toho, který byl vyhotoven pro 31. října 1786. Ten je zcela bez podpisu, ovšem s přitištěnou pečeti Horní Lipky, která na žádné z revizí nechybí. V roce 1784 byl dalším svědkem vedle šolce Joseph Shmidt a na revizi z 30. dubna bez vyplněného roku Joseph Wogl starší.

V Horní Moravě (Ober Mohrau⁹⁵) podepsal revizi z 31. října 1785 a 1787 šolc Georg Simon. Svědek Frantz Pritig se k němu připojil pouze v roce 1785. Rok 1786 není nikým podepsán, ale obecní pečeť je přitištěna. Pečeti na dalších revizích z Horní Moravy jsou v příliš špatném stavu, a tak nelze určit, zda patřily obci nebo některé z revidujících osob.

---

⁹¹ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 138.

⁹² Tamtéž, s. 141.

⁹³ Tamtéž, s. 144.

⁹⁴ Tamtéž, s. 149.

⁹⁵ Tamtéž, s. 150.

Každou revizi v Horní Orlici (Ober Erlitz⁹⁶) podepsal šolc Joseph Katzer. V roce 1784 se k němu přidal Kristoph Printz, 30. dubna 1785 Andreas Gr[ull] a 31. října téhož roku Frantz Printz. Svědkem z roku 1787 byl Frantz [Kintsh]. Obecní pečeť se nachází pouze na formuláři z 30. dubna 1785, všechny ostatní nesou vždy jednu osobní pečeť.

V Králíkách (Grüllich⁹⁷) si roku 1784 vzali na starost revize tabákového prodeje dva volení konšelé: Joseph Wätzler a Phillib [La]ttr. Vedle jejich jmen je přitištěna králická pečeť. V dalších letech se zde objevuje dvojice komisařů, pánové Joseph Güttler a Frantz Frimmel. Každý z těchto mužů použil na revizi svou vlastní pečeť. Tato situace dle zkoumaného vzorku formulářů nastala pouze v Králíkách, ve všech ostatních případech je na místě revidujících osob použita osobní pečeť maximálně jedna.

V Lichkově (Lichtenau⁹⁸) je na každé z revizí přítomen podpis šolce Josepha Th[aiman]a. Roku 1784, na revizi 30. dubna bez určení roku, a 31. října 1785 se spolu s ním podepsal Kristoph Hornig. Toho v roce 1786 nahradil Hans Ludwig. Obecní pečeť Lichkova je přitištěna pouze na formuláři z 30. dubna bez uvedeného roku. Rok 1786 je zcela bez přítomnosti pečeti revidujících osob a ostatní ročníky jsou stvrzeny osobní pečeti některého z přítomných.

V Mladkově (Wichstadt⁹⁹) revidoval prodej tabáku roku 1784 rychtář Francz Meixner, jako další svědek se k němu připojil Frantz Katzer. Rovněž se objevil na revizi z 30. dubna blíže neurčeného roku a s ním Frantz Katzer Ellister a Kilian Pitsch. 31. října 1785 se rychtář na revizi neobjevuje, jsou zde podepsáni pouze pánové Frantz Fin[g]er, Frantz Katzer starší a Frantz Fisher mladší. Roku 1786 se na formuláři setkáváme s rychtářem jménem Joseph Raiffe, Francz Meixner je tentokrát pouze svědkem a s nimi opět Frantz Fin[g]er. Na těchto revizích je vždy přitištěna obecní pečeť, která dle pečetního pole patří k Petrovičkám. Je tedy pravděpodobné, že sic je jakožto místo podpisu uveden Mladkov, prodej byl realizován pro Petrovičky.

Revize prodeje v Petrovičkách (Teutsch Petersdorf¹⁰⁰) stvrzoval šolc Joseph Prause. Není u nich ani osobní, ani obecní pečeť. Jak však bude pojednáno ještě níže, prodej tabáku pro Petrovičky pravděpodobně zajišťovala trafika v Mladkově.

Ve Střední Lipce (Mittellipka¹⁰¹) revidovali revizi z 30. dubna roku 1784 šolc Frantz [K]indler a Frantz [Geissler] starší. Zda je jimi použitá pečeť obecní, není možné s jistotou

---

⁹⁶ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 150.

⁹⁷ Tamtéž, s. 51.

⁹⁸ Tamtéž, s. 191.

⁹⁹ Tamtéž, s. 205.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 231.

usoudit, neboť se zachovala ve velmi špatném stavu. 30. října 1784 je již jako šolc podepsán Hans Gragr Meiwaldt spolu se svou osobní pečeti. Na revizi z 30. dubna nespecifikovaného roku je jako šolc podepsán Frantz [K]indler a spolu s ním Joseph Frantz Uhrer. K jejich podpisům je připojena pečeť Střední Lipky. Stejná dvojice mužů se podepsala i na revizi z 31. října 1785, připojená pečeť je osobní a patří šolci, neboť ji ke svému podpisu připojil i v roce 1786, kdy se na místě revidujících osob podepsal jen on sám. 31. října 1787 se na revizi opět vrací jako šolc Hans Gragr Meiwaldt i se svou vlastní pečeti.

3.2.3. Soupis trafikantů

Adam Becker byl trafikantem v Horní Moravě. Dochovaly se dvě revize usvědčující jej z provozu trafiky. 31. října 1786 roku potvrdil svým podpisem a pečeti, že prodal 4 loty¹⁰² tabáku Albánie a 20 lotů tabáku Stern. Přesně o rok později čítala revize prodaných 16 lotů Albánie a 2 celní libry¹⁰³ Sternu.¹⁰⁴

Andreas Hannig provozoval trafikou v Horní Hedči. Podle revize z roku 1784 prodal 8 lotů Albánie a 16 lotů Sternu, což stvrdil drobnou prstenovou pečeti. Z roku 1785 jsou dochovány dvě revize, jedna byla podepsána 30. dubna a druhá 31. října. Podle dubnové prodal 16 lotů Albánie a 1 celní libru a 16 lotů Sternu, následně dle říjnové 4 loty Albánie a 2 celní libry Sternu. V říjnu ke stejnému dni o rok později se jednalo o 14 lotů Albánie a 1 celní libru a 16 lotů Sternu. Poslední dochovaná revize ze 31. října 1787 pak dosvědčuje prodej půl celní libry a šestnácti lotů Albánie a dvou liber Sternu. I ve všech těchto dalších případech připojil Andreas Hannich ke svému podpisu pečeť, každá z nich již překračuje rozměr té první z roku 1784. A ač nejsou dochovány zrovna v nejlepším stavu, vždy je alespoň trochu zřetelné, že každá z nich má zcela jiné pečetní pole. Jak přišel tento trafikant k několika pečetním typářům, si můžeme pouze domýšlet.¹⁰⁵ Je pravděpodobné, že tím chtěl dát najevo své bohatství.

Anton Klosr byl dalším trafikantem z Horní Hedče. V roce 1784 jeho revize čítá 3 loty Albánie a 4 loty Sternu. Na další revizi z dubna roku 1785 nacházíme prodaných 12 lotů

---

¹⁰¹ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 237.

¹⁰² 1 lot = 0,017 501 kg, viz <http://www.converter.cz/prevody/videnske.htm> [cit. 21. 5. 2022]

¹⁰³ 1 celní libra = 0,5 kg, viz <http://www.converter.cz/prevody/videnske.htm>. [cit. 21. 5. 2022]

¹⁰⁴ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹⁰⁵ Tamtéž.

Albánie a 6 lotů Sternu, v říjnu 1 celní libru a 16 lotů Albánie a 1 celní libru, 8 lotů Sternu. Na rozdíl od svého výše zmíněného konkurenta se držel stále jedné osobní pečeti.¹⁰⁶

Anton Nentwich z Mladkova prodal dle revize ke dni 31. října 1785 16 lotů Albánie a 1 celní libru Sternu. O rok později se shledáváme s údajem čítajícím 2 celní libry Albánie a 3 a půl celních libry Sternu. Tyto revize neunesou pečeť trafikanta, je tedy pravděpodobné, že ji minimálně v těchto dvou letech nevladnil.¹⁰⁷

Anton Sturm působil v Dolních¹⁰⁸ Boříkovicích. V roce 1784 potvrdil spolu s připojením pečeti prodej devíti lotů Albánie a osmi lotů Sternu, a roku 1785 7 lotů Albánie a 2 lotů Sternu. Je však zajímavé, že roku 1786 u jeho podpisu nacházíme křížek, zrovna tak i v roce 1787. Podle toho lze předpokládat, že ve skutečnosti nebyl schopný vlastního podpisu, a i v předchozích letech se za něj ve skutečnosti podepisoval jeden s přítomných komisařů. Tabákové údaje z roku 1786 pak čítají 24 lotů Albánie a 17 lotů Sternu, z roku 1787 13 lotů Albánie a 8 lotů Sternu.¹⁰⁹

Ferdinand Säufferdt (v revizích se setkáváme i s variantou psaní jeho příjmení jako „Seifert“ nebo „Saufert“) prodával tabák v Horní Lipce. Na revizi z roku 1784 u něj nacházíme údaje o prodeji 5 celních liber Sternu, množství prodané Albánie je poškozeno rozmazaným inkoustem. Další revize, čítající 16 lotů a Albánie a 1 celní libru a 16 lotů, z 30. dubna není označena konkrétním rokem, pravděpodobně ji však můžeme zařadit k roku 1785, neboť následuje již datovaná revize ke dni 31. října 1785, na které je spočtených 24 lotů Albánie a 4 celní libry Sternu. V roce 1786 jde jen o 3 loty Albánie a 6 lotů Sternu a v roce 1787 o 12 lotů Albánie a 3 celní libry Sternu. Trafikant použil pečeť pouze na revizi z roku 1786.¹¹⁰

Ferdinand Gepperd z Lichkova je dalším trafikantem, u jehož podpisu se nachází křížky na znamení jisté indispozice k vlastnímu podpisu, konkrétně na revizi z roku 1784. Na těch následujících se již toto znamení nenachází, tudíž lze předpokládat, že všichni potřební již byli se situací seznámeni, opakuje se zde stejný rukopis. V tomto roce je na revizi stvrzen prodej 1 celní libry a 2 lotů Albánie a 1 celní libry Sternu. Další údaje jsou následující: za 30. duben roku 1785 16 lotů Albánie a 24 lotů Sternu, za 31. říjen 1785 1 celní libra Albánie a 1 celní libra, 16 lotů Sternu. Za rok 1786 2 celní libry Albánie a 2 celní libry, 15 lotů Sternu a k roku 1787 1 celní libra Albánie a 1 celní libra Sternu. U obou druhů tabáku je ještě původně

---

¹⁰⁶ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Někdy bývá v revizích užíváno označení „Malé“ Boříkovice.

¹⁰⁹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹¹⁰ Tamtéž.

připsáno 32 lotů, což bylo ovšem následně důsledně přeškrtnuto. Tento trafikant použil osobní pečeť pouze v roce 1784 a 1786.¹¹¹

Frantz Anton Langer z Horní Lipky se zde objevuje pouze jednou a to v roce 1784, kdy je na jeho revizi uvedena 1 celní libra a 16 lotů Albánie, 8 celních liber Sternu. Trafikant zde připojil k podpisu pečeť.¹¹²

Frantz Bergmann vedl prodej v Dolní Lipce. Revize z roku 1784 čítá 15 lotů Albánie a 8 lotů Sternu. 30. dubna, nejspíše roku 1785, neboť to zde opět není uvedeno, se jednalo o 16 lotů Albánie a 8 lotů Sternu. Na říjnové revizi 1785 je 16 lotů Albánie a 24 lotů Sternu.¹¹³ V roce 1786 se na revizi tohoto trafikanta poprvé setkáváme se třemi křížky a s čísly o prodeji šesti lotů Albánie a dvanácti lotů Sternu. V roce 1787 bylo sečteno 16 lotů Albánie a 1 celní libra, 8 lotů Sternu. Tento trafikant použil pečeť pouze na revizi z roku 1784.¹¹⁴

Frantz Gotwalt provozoval trafikou ve Velkých Bořkovicích. Dochovala se pouze revize jeho prodeje z roku 1785, na níž je 1 a půl celní libry Albánie a 1 čtvrtina celní libry Sternu. Trafikant použil pečeť.¹¹⁵

Frantz Helwig z Dolní Orlice stvrdil roku 1784 prodej 8 lotů Albánie. Připojil vlastní pečeť. Více jeho revizí se nedochovalo.¹¹⁶

Frantz Höber byl trafikantem v Mladkově. Podle revize z roku 1784 prodal 17 celních liber Albánie a 15 celních liber Sternu. Vlastnil osobní pečeť.¹¹⁷

Frantz [K]am[b]er z Horní Lipky prodal podle revize z roku 1786 4 loty Albánie a 1 celní libru a 16 lotů Sternu, roku 1787 jsou údaje zcela totožné. Pečeť připojil pouze v prvním zmíněném případě.¹¹⁸

Frantz Krätzmer ze Střední Lipky se zde objevuje pouze jednou. Revize jeho prodeje čítá v říjnu roku 1785 5 celních liber a 16 lotů Albánie a 2 celní libry Sternu.¹¹⁹

Frantz Langer podepsal v blíže neurčeném roce v revizi ke dni 30. dubna prodej šestnácti lotů Albánie i Sternu. Pečeť nepoužil. 31. října 1785 stvrdil opět pouze svým podpisem prodaných 24 lotů Albánie a 2 celních liber Sternu. Trafiku provozoval v Horní Lipce.¹²⁰

---

¹¹¹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

Frantz Rotter provozoval trafikou v Heřmanicích. Roku 1784 potvrdil prodej šesti lotů Albánie a osmi lotů Sternu. Následně na revizi blíže neurčeného roku k 30. dubnu šesti a půl lotů Albánie a osmnácti lotů Sternu. V říjnu roku 1785 šlo o 1 celní libru a 2 loty Albánie a 1 celní libru a 2 loty Sternu. Rok 1787 pro něj přinesl odbyt 1 celní libry a 4 lotů Albánie a též 1 celní libru a 8 lotů Sternu. Rok 1786 chybí. Pečeť použil tento trafikant pouze v roce 1784.¹²¹

Frantz Wentzl obchodoval s tabákem v Dolní Lipce, dochovaly se dvě jeho revize. Jedna z roku 1786 je mírně potřísněná krví. U jeho podpisu jsou tři křížky, o jejichž významu již bylo pojednáno. Údaje o prodeji čítají 4 loty Albánie a 8 lotů Sternu. O rok později šlo o 1 lot Albánie a 1 celní libru a 16 lotů Sternu. Pečeť se u tohoto trafikanta nevyskytuje.¹²²

Fridrich Winckler z Velkých Bořkovic prodal dle revize z roku 1784 16 lotů Albánie a 12 lotů Sternu. Podle dalšího zápisu z 30. dubna nespécifikovaného roku 8 lotů Albánie a 10 lotů Sternu a dle následujícího z 31. října 1785 31 lotů Albánie a 26 lotů Sternu. Dále v roce 1786 jednalo o 1 celní libru a 2 loty Albánie, 16 lotů Sternu a v roce 1787 po 1 celní libře Albánii i Stern. Pečeť nepoužil na revizi z roku bez datace a v roce 1786.¹²³

Georg Hanschke provozoval trafikou v Horní Orlici a na jediné dochované revizi prodeje z roku 1786 je potvrzených 5 a půl celních liber Albánie a 4 celní libry Sternu. Pečeť trafikanta zde není.¹²⁴

Ignatz Klaser byl trafikantem z Králík. Revize jeho prodeje z roku 1784 nese prodané 2 celní libry Albánie a 3 celní libry Sternu. Z neurčeného roku a dne 30. dubna zde nacházíme prodané 3 celní libry a 16 lotů Albánie a 1 celní libru a 16 lotů Sternu. Trafikant vždy použil pečeť.¹²⁵

Jeremias Demuth se objevuje na dvou místech. V roce 1784 podepsal a stvrdil pečeti prodejní revizi v Dolní Lipce, která čítala 8 lotů Albánie. V roce 1785 se pravděpodobně přesunul do Petroviček, kde podepsal revize v dubnu a v říjnu. Na dubnové najdeme 12 lotů Albánie a 8 lotů Sternu, na říjnové 16 lotů Albánie a 2 celní libry Sternu. V Petrovičkách již pečeť nepoužil.¹²⁶

Johan Kristoph Katzer z Dolní Orlice potvrdil na revizi z 30. dubna bez bližšího určení konkrétního roku prodej 8 lotů Albánie a 2 lotů Sternu. Použil pečeť.¹²⁷

---

¹²¹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

Johan Mäixner prodával tabák v Mladkově, ale pravděpodobně pro Petrovičky. Tato teorie pochází ze skutečnosti, že revidující osoby používají pečeť Petroviček, zatímco byla revize podepsána v Mladkově. Sám pečeť v daných formulářích nepoužil. V roce 1784 bylo na revizi vypsáno 7 celních liber a 9 lotů Albánie a 3 celní libry Sternu. Na revizi z 30. dubna bez uvedeného roku uvedených 5 lotů tabáku Rappé, 22 celních liber a 23 lotů Albánie, 2 celní libry Sternu a 89 kusů Limito tabáku. 31. říjen 1785 nese tyto prodejní údaje: 3 celní libry Albánie, 6 celních liber Sternu a 13 balíčků Limito tabáku.¹²⁸ Tento typ tabáku byl v habsburské monarchii vyhrazen pro profese, které byly během své služby státu vystaveny možnosti ohrožení života. Těmi byli například muži sloužící se zbraní, horníci ve státních dolech, ale také třeba členky a členové řeholních řádů, jež se starali o nemocné. Limito tabák měl svou přesně stanovenou cenu a byl rozdělen na dva druhy v několika variantách. Ve svém základě mohl být dýmkový nebo šňupací.¹²⁹ Podle jeho výskytu v účtech je tak snadné usoudit, že se na daném místě nacházeli alespoň nějací příslušníci výše zmíněných profesí.

Johan Georg Tratschke prodával tabák v Horní Orlici. Dochovaná z revize z roku 1787 nese údaj o prodaných 2 celních librách Albánie 1 celní libře Sternu. Jméno tohoto trafikanta předchází tři křížky, pečeť zde nenajdeme.¹³⁰

Johann Katzer prodal dle revize v Dolní Lipce na revizi z 30. dubna bez uvedení roku 13 lotů Albánie. Následně v říjnu roku 1785 10 lotů Albánie. Pečeť nepoužil v žádném z těchto případů.¹³¹

Johann Yentshke, trafikant v Horní Orlici po sobě zanechal revizi z října roku 1785, která nenese jeho pečeť. Je na ní údaj o prodeji 1 celní libry Albánie a 2 celních liber Sternu.

Joseph Katzer byl trafikantem v Králíkách. Revize z 30. dubna roku 1785 vypovídá o prodeji šesti lotů Albánie a šestnácti lotů Sternu. Trafikant zde použil pečeť.

Joseph Kretschmer ze Střední Lipky si vedl s prodejem tabáku následovně: podle revize z roku 1784 prodal 8 celních liber a 8 lotů Albánie, 1 celní libru a 16 lotů Sternu.¹³² V dubnu bez určení letopočtu 1 celní libru a 16 lotů Albánie, 15 lotů Sternu. K říjnu 1786 2 celní libry a 24 lotů Albánie, 4 celní libry Sternu, a za rok 1787 zde máme 24 lotů Albánie, 3 celní libry a 16 lotů Sternu. Tento trafikant vždy použil svou pečeť.¹³³

---

¹²⁸ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹²⁹ MACKOVÁ, M. Limito tabák v rakouském státním tabákovém monopolu, *Theatrum historiae*, s. 275.

¹³⁰ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

Joseph M[a]iwaldt prodal v Mladkově dle revize z 31. října 1786 3 celní libry Albánie a 6 celních liber Sternu. Pečeť nepřipojil.¹³⁴

Joseph Umlauff, trafikant ve Střední Lipce prodal podle revize z roku 1784 2 celní libry Albánie i Sternu. Další revize z roku 1786 je sice podepsána jím samotným a samozřejmě i revidujícím šolcem, ovšem údaje o prodaných tabácích zcela chybí. Pečeť trafikanta je připojena v obou případech.¹³⁵

Joseph Wentzel prodával tabák v Červeném potoce. V jednotlivých revizích byly údaje o prodaném množství následující: za rok 1784 24 lotů Albánie, 2 celní libry Sternu. Ke dni 30. dubna 1785 9 lotů Albánie a 7 celních liber Sternu, ke dni 31. října stejného roku 26 lotů Albánie a 1 celní libra, 10 lotů Sternu. Na revizi z roku 1787 je spočteno 18 lotů Albánie a 2 celní libry, 6 lotů Sternu. Trafikant vždy připojil svou vlastní pečeť.¹³⁶

Karl Bajer byl trafikantem v Horní Orlici. Dochovala se jen revize jeho prodeje z roku 1784. Podle ní prodal 1 celní libru a 16 lotů Albánie a zcela stejné množství Sternu. K podpisu připojil pečeť.

Karl Rosenberger působil jako trafikant v Lichkově, dle jediné dochované revize z roku 1786 onehdy prodal 4 loty Albánie a 8 lotů Sternu. Pečeť zde nepoužil.

Kristoph Katzer byl trafikantem v Dolní Orlici. Dle revize z října roku 1785 prodal 24 lotů Albánie a 1 celní libru Sternu, a podle údajů z roku 1787 16 lotů Albánie a 1 celní libru, 8 lotů Sternu. V obou případech k revizi přitiskl svou pečeť.

Noe Wesselý byl nejspíše velmi oblíbeným prodejcem v Králíkách. Tento trafikant si mohl dovolit vlastnit svou osobní pečeť. 30. dubna 1784 podepsal rovnou dva revizní formuláře. Na první nalezneme následující součet prodeje: 16 lotů Rappé, 53 celních liber Albánie, 66 celních liber Sternu a 50 kusů baleného tabáku. Další čítá 12 lotů Rappé, 4 celní libry Albánie, 3 celní libry Berlineru, u kterého je vysloveně zmíněno, že jde o kuřlavý tabák, a 25 kusů baleného tabáku. Za rok 1785 k němu též patří dvě revize, tentokrát v klasickém odstupu. Podle dubnové prodal 28 lotů marockého tabáku, 8 lotů Rappé, 2 celní libry a 16 lotů Albánie, 2 celní libry Berlineru, 2 celní libry a 8 lotů Sternu a 25 balení blíže neurčeného tabáku. Na druhé, říjnové revizi nacházíme údaje, že prodal 2 celní libry tabáku Rappé, 32 celních liber Albánie, 7 celních liber a 16 lotů Berlineru, 32 celních liber a 16 lotů Stemmu, 29 kusů Limito tabáku a 150 kusů tabáku křížového.¹³⁷

---

¹³⁴ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

Petter Hoffman byl trafikantem v Horní Hedčči. Dle revize z roku 1784 prodal 1 celní libru Albánie a 6 celních liber Sternu. Podle dubnové z roku 1785 2 celní libry Albánie a 4 celní libry Sternu a na říjnové téhož roku najdeme počet 2 celní libry a 2 loty Albánie a 4 a půl celní libry Sternu. V roce 1786 je na revizi půl celní libry Albánie a 2 celní libry Sternu, o rok později 3 celní libry Albánie a 5 celních liber Sternu. Trafikant vždy připojil pečeť.¹³⁸

Sigmund Ilhner provozoval trafikku v Heřmanicích. Podle revize z 30. dubna bez označení roku prodal 15 lotů Albánie a 1 celní libru Sternu. K 31. říjnu 1785 10 lotů Albánie a 12 lotů Sternu a k 31. říjnu 1785 24 lotů Albánie a 8 lotů Sternu. Pečeť nepoužil na žádné z revizí.¹³⁹

Sigmundt Ohrner byl dalším trafikantem v Heřmanicích. Dochovala se jen jediná revize jeho prodeje z roku 1784, díky které víme, že prodal 3 loty Albánie a 4 loty Sternu. K tomu připojil svou pečeť.¹⁴⁰

Tobias Sündermann provozoval trafikku v Dolní Moravě. Podle revize z roku 1784 prodal 6 lotů Albánie a 1 celní libru a 8 lotů Sternu. Další revize z 30. dubna bez určeného roku obsahuje tato čísla: 3 loty Albánie a 8 lotů Sternu. Pečeť tento trafikant nepoužil pouze na revizi z roku 1787, podle níž prodal 6 lotů Albánie a 1 celní libru, 8 lotů Sternu.¹⁴¹

Wenzel Karger pravděpodobně působil v obci Horní Morava. Na revizi jeho prodeje sice není místo podpisu přímo napsané, ovšem vedle podpisu komisařů je přitištěna odpovídající obecní pečeť. Rok podpisu je vynechán, ale zcela tradičně jde o 30. duben. Trafikant tehdy stvrdil prodej čtyř lotů Albánie a dvanácti lotů Sternu. On sám pečeť nepoužil. Na revizi z října 1785 je již místo podpisu uvedeno a potvrzuje Moravu. Prodej tabáku čítal 1 celní libru Albánie a 1 celní libru, 6 lotů Sternu. Ani na této revizi není pečeť trafikanta.¹⁴²

Zacharias Gepperdt byl trafikantem ve Velkých Boříkovicích. Podle revize z roku 1784 prodal 31 lotů Albánie a 16 lotů Sternu. Revize z 30. dubna bez roku čítá 10 lotů Albánie a 13 Sternu, z 31. října roku 1785 30 lotů Albánie a 24 lotů Sternu, z 31. října 1786 1 celní libru, 4 loty Albánie a 1 celní libru a 5 lotů Sternu. Trafikant nepoužil pečeť pouze na revizi bez konkrétního roku.¹⁴³

---

¹³⁸ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

4. Sfragistika

4.1. Definice sfragistiky

Sfragistika je jednou z pomocných věd historických. Klade si za úkol všestranný výzkum pečetí jakožto historického pramene. Název této vědy pochází z řeckého slova *sfragis*, rovněž se ale vžil i název odvozený z latinského pojmenování pečetí *sigillum* - *sigillografie*.¹⁴⁴

V rámci souboru pomocných věd historických má sfragistika nejbližší k diplomacie, neboť především ve středověku byla nejdůležitějším pověřovacím prostředkem písemností a zaručovala jejich pravost. Dále má sfragistika úzké spojení s heraldikou vzhledem k častému užití erbů při výzdobě pečetního pole, díky čemuž se dostává i do spojení s genealogií.¹⁴⁵ Použité písmo na pečetí pak spadá do badatelského okruhu epigrafiky.¹⁴⁶ Podstatným pramenným východiskem může být i pro dějiny umění.¹⁴⁷

Vědecké počátky sfragistiky lze nalézt v 17. století v pracích Jeana Mabillona, který se zabýval diplomatikou a pečetě zkoumal v rámci jejich příslušnosti k listinám.¹⁴⁸ Samostatnou disciplínou se sfragistika stala až v průběhu 19. století.¹⁴⁹

4.1.2. Rozdělení sfragistiky

Sfragistiku lze rozřadit do několika kategorií podle okruhu uživatelů, kteří pečetí používali. Jedná se o sfragistiku panovnickou a státní, šlechtickou, nešlechtickou, církevní, cechovní a komunální.

Pro tuto bakalářskou práci je stěžejní sfragistika komunální, neboť pečetě v přiloženém katalogu obsahují pečetě, které patřily jednotlivým obcím. Tato kategorie sfragistiky zahrnuje pečetí měst, městysů a vesnic, rovněž do ní počítáme také pečetí místních částí, městských orgánů a rychtářů.¹⁵⁰ Rovněž se na revizích prodeje tabákových výrobků setkáváme s pečetěmi, jež patří samotným trafikantům. Tyto osobní pečetí můžeme zařadit do

---

¹⁴⁴ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 231.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 8.

¹⁴⁷ HLAVÁČEK, I. – KAŠPAR, J. – NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*, s. 267.

¹⁴⁸ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 9.

¹⁴⁹ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 231.

¹⁵⁰ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 118.

nešlechtické sfragistiky, neboť do ní řadíme pečeti městského a vesnického obyvatelstva, typicky panských úředníků a živnostníků.¹⁵¹

4.2. Pečeť

Pečeť je otiskem tvrdého razidla, na němž je vyryt nebo vyražen znak jednoznačně identifikující svého majitele ve hmotě, která je schopna tento obraz uchovat za účelem prokázání jeho vůle. Pojmem pečeti označujeme jak samotný otisk, tak i v některých případech pečetní typář, kterým je otisk zhotoven.¹⁵²

Historicky se s ní můžeme setkat již od dob starověku, v českém prostředí jsou dosvědčeny přibližně od přelomu 11. a 12. století.¹⁵³ Její funkce se měnila v závislosti na společensko-ekonomické situaci, ale podle polského archiváře Mariana Haisiga můžeme definovat tři základní formy její funkce. První z nich je funkce identifikační nebo také pověřovací, kdy pečeť symbolicky jako průkazné znamení vyjadřovala vůli svého majitele. V druhé, uzavírací funkci pečeť chránila obsah jí opatřeného předmětu před nepovolanými osobami a zfalšováním. Třetí funkce je funkcí pověřovací, kdy byla pečeť důkazem právní platnosti písemnosti a prostředkem věrohodnosti.¹⁵⁴

4.2.1. Popis pečeti

Při popisu pečeti je zapotřebí uvádět veškeré její podstatné vnější znaky. K nim patří látka, z níž je pečeť zhotovena, velikost a tvar pečeti, obraz pečetního pole, způsob, jakým byla pečeť připevněna a případně opis neboli legenda textu.

V průběhu staletí bylo ke zhotovování pečeti užíváno nejrůznějších materiálů. Vybíraly se podle pružnosti dané látky a její trvanlivosti, významu pečetěných listin a dostupnosti materiálu. Bylo využíváno například hlíny, kovu, včelího vosku, pšeničného těsta či papíru.¹⁵⁵

Tvar pečeti nebyl nikdy vázán žádnými pevnými pravidly a ustanoveními. Počet jejich variant dosáhl během věků několika desítek, ale převážnou většinu z nich lze definovat do

---

¹⁵¹ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Úvod do české sfragistiky*, s. 7.

¹⁵² KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 231.

¹⁵³ HLAVÁČEK, I. – KAŠPAR, J. – NOVÝ, R. *Vademecum pomocných věd historických*, s. 234.

¹⁵⁴ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Úvod do české sfragistiky*, s. 6.

¹⁵⁵ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 236.

následujících skupin: kulaté nebo oválné, špičatě ovální, víceboké a štítovité. Často se užívalo i srdcovité formy a tvaru troj- nebo čtyřlístu.¹⁵⁶

Velikost pečeti byla často vázána na způsob jejího připevnění či významnost. Voskové pečeti přitiskované na pergamen jsou zpravidla drobnější, než pečeti připevněné přivěšením nebo zavěšením. Menší rozměry mívají též pečeti prstenové. Během 13. století se rozšířil názor, že velikost pečeti odpovídá důstojnosti svého majitele, proto jako ty největší vidáme pečeti panovnické, a to přibližně do konce pozdního středověku.¹⁵⁷

Pečetní obraz hraje klíčovou roli v charakterizaci svého majitele. Jeho první klasifikaci provedl kníže K. Hohenlohe-Waldeburg. Podle něj můžeme rozřadit pečeti dle pečetního obrazu na čtyři základní typy. Pečeti nápisové obsahují v pečetním poli pouze písmo. Obrazové jsou ze všech skupin nerozmanitější, jejich náplň může obsahovat vše od zvířecích a rostlinných motivů až po náměty z církevní oblasti. Portrétní pečeti jsou prakticky pečetěmi osobními, vyjadřují moc a autoritu jednotlivce.¹⁵⁸ Náplní erbovních pečetí je pak zcela logicky heraldický motiv.¹⁵⁹

Způsoby, kterými se pečeť připevňovala k písemnosti, se odvíjely od společenského trendu a od toho, o jaký druh a typ pečeti se jednalo. Kovové pečeti (tzv. buly) byly již od svého počátku přivěšovány pomocí šňůr, které se provlékaly řezy v listině. Voskové pečeti byly nejprve přitiskovány přímo na psací látku v její spodní třetině, případně ve středu či na pravé straně písemnosti. I v tomto případě byl pergamen na místě přitisknutí nařezáván různými proměňujícími se způsoby.¹⁶⁰ Během poloviny 12. století vystřídalo přitisknutí voskové pečeti na pergamen její přivěšení a později i zavěšení, dokud se v polovině 14. století, kdy papír začal nahrazovat pergamen, nenavrátil původní způsob. Při pečetění na papíru se ovšem materiál nenařezával, nýbrž se nanášel přímo na psací látku.¹⁶¹

Opis, jinak také řečeno legenda textu, je umístěn po obvodu pečeti v nebo či více řádcích, které mohou být odděleny linkami nebo šňůrou perlovce. Začátek textu zpravidla označuje přítomnost kříže, hvězdy, rosety nebo arabesky, jenž předchází první písmeno. Tyto znaky také mohly být použity k oddělení jednotlivých slov. Obsah legendy nejčastěji určuje majitele pečeti, ať už je jím fyzická nebo právnická osoba, rovněž může odkazovat na

---

¹⁵⁶ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 239.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 240.

¹⁵⁸ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Úvod do české sfragistiky*, s. 17.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 18.

¹⁶⁰ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 245.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 247.

symboliku pečetního pole, pojednávat o kompetenci pečeti, udávat místní a časové údaje a jiné. Na pečeti užitě písmo následně spadá do okruhu epigrafiky.¹⁶²

4.2.2. Typy pečeti

Jednotlivé pečetní typy byly diferencovány pro různou právní závažnost během 13. století.¹⁶³

Velká pečeť vždy představovala hlavní pečeť v kanceláři. Vyznačovala se většími rozměry a bohatostí pečetního pole. V pramenech bývá nazývána jako sigillum maius, magnum nebo authenticum. Pokud majitel nedisponoval jinou pečetí, nežli velkou, používal ji univerzálně k pečetění veškerých písemností.¹⁶⁴ Během postupné byrokratizace diplomatické činnosti byla vyhrazena diplomům, jež měly stejnou míru právní průkaznosti, jako zlaté panovnické nebo olovené papežské buly.¹⁶⁵

Menší pečeť neboli také sigillum minus, parvum, nebo commune,¹⁶⁶ sloužila k pečetění méně významných písemností, kupříkladu mandátů.¹⁶⁷ Jak je zřejmé podle jejího názvu, vyznačovala se menšími rozměry oproti velké pečetě, a také skromnější kompozicí pečetního obrazu.¹⁶⁸

Sekretní pečeť, sigillum minus nebo také zkráceně sekret sloužila původně jako osobní pečeť pro pečetění soukromé korespondence a tajných záležitostí nebo jako rubní pečeť, přičemž neměla plnou právní průkaznost.¹⁶⁹ Vyznačovala se menšími rozměry a jednoduchým pečetním polem.¹⁷⁰

Rubní pečeť, nazývaná také contra sigillum, bývala otištěna na reversu dvoustranné pečeti. Zpravidla byla menšího rozměru, než pečeť otištěná na aversu. Pečeť měla zabránit případnému falšování pečeti hlavní. Vztah hlavní a rubní pečeti nebyl vázán žádnými pravidly, ale jejich souvislost byla často vyjádřena pomocí symboliky. Rubní pečeť neměla samostatně žádnou právní závaznost.¹⁷¹

---

¹⁶² KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 244.

¹⁶³ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Úvod do české sfragistiky*, s. 9.

¹⁶⁴ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 18.

¹⁶⁵ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 251.

¹⁶⁶ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 18.

¹⁶⁷ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 251.

¹⁶⁸ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 18.

¹⁶⁹ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 251.

¹⁷⁰ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 19.

¹⁷¹ KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, s. 252.

Signet měl nejčastěji podobu pečetního prstenu. Obraz pečetního pole byl jednoduchý, často založený na prostých obrazcích, erbu nebo monogramu. Představoval ryze osobní pečeť. V pramenech nese označení *signetum* nebo *sigillum anuli*.¹⁷²

Nakonec zde byly pečeti společné nebo tzv. sdružené. Patřily dvou a více osobám v určitém právním vztahu. Často šlo například o rodové pečeti, kdy příslušník rodu vystupoval za celou svou rodinu.¹⁷³ Další příležitostí pro společnou pečeť mohl být z právního hlediska nedíl, spoluvláda či spoluvlastnictví otce a syna nebo manželství, pokud žena přinesla do svazku věnem majetky a práva.¹⁷⁴

---

¹⁷² KREJČÍK, T. – KREJČÍKOVÁ, J. *Úvod do české sfragistiky*, s. 10.

¹⁷³ Tamtéž, s. 9.

¹⁷⁴ MARÁZ, K. *Sfragistika*, s. 20.

5. Výběrový komentovaný katalog pečeti

Pečetě v zachovaném prameni jsou, jak již bylo zmíněno, v zásadě dvojího typu: obecní a osobní, přičemž osobní nacházíme zpravidla u trafikantů. Revidující osoby používaly pečetě osobní i obecní. Celkem se dá na dochovaných formulářích nalézt 158 pečeti, pouze na deseti revizích je nenajdeme ani v náznaku. Od každé ze sedmnácti obcí na panství zde najdeme minimálně jeden rozpoznatelný exemplář pečeti.

Následující katalog pečeti obsahuje výběrové exempláře, které nepodlehly poškození pečetního vosku a mají alespoň relativně dobře zřetelné pečetní pole nebo se dají v případě obecních pečeti popsat s pomocí literatury.

Č. 1

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Červený Potok¹⁷⁵

Tvar: kulatý

Rozměr: 30mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum píssemnosti: 30. dubna 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: na pečeti jen stěží čitelný, dle literatury by se mohlo jednat o SIEGEL . DER GE .MEI : ROTH FLO¹⁷⁶

Nápis: není

Popis pečetního pole: „*V pečetním poli z trávníku rostoucí strom provázený na každé straně menším šikmo rostoucím stromem s hvězdičkou nad korunou.*“¹⁷⁷

Fyzický stav: částečně poškozený

Č. 2

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Dolní Boříkovice¹⁷⁸

---

¹⁷⁵KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 101.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 101.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 101.

Tvar: kulatý

Rozměr: 30 mm

Písmo: není

Jazyk: není

Datum písemnosti: 31. října 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: není

Popis pečetního pole: I přes nízkou kvalitu vyhotovení pečeti a absenci opisu odpovídá její pole v obrysech uvedenému popisu v literatuře. „*V pečetním poli z obou stran srdce šikmo prostřelené šípem s šestihrotou hvězdičkou nad hrotem šípu. Ze srdce vyrůstají tři stonky zakončené květem, mezi nimi dva zakončené listem.*“¹⁷⁹

Fyzický stav: částečně poškozený, nekvalitní pečetní pole

Č. 3

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Dolní Hedeč¹⁸⁰

Tvar: kulatý

Rozměr: 35 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: GMEIN .HEIDISCH : IN SIGEL: DER¹⁸¹

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli radlice hrotem mířící vzhůru, po levé straně dvě hvězdy, po pravé straně větvička. Po obvodu majuskulní opis.

---

¹⁷⁸ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 17.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 117.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 122.

¹⁸¹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

Fyzický stav: poškozený po obvodu

Č. 4

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Dolní Lipka¹⁸²

Tvar: kulatý

Rozměr: 30 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: INSIGEL . DER GEMEIN . NIEDERLIPKA¹⁸³

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli „*radlice obrácena hrotem vzhůru, která je provázena ze tří stran rostlinnými motivy a ozdobnými čarami*“.¹⁸⁴ Pole je lemováno bodovcem, po obvodu majuskulní opis.

Fyzický stav: dobrý, mírně nečitelný opis

Č. 5¹⁸⁵

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Dolní Morava¹⁸⁶

Tvar: kulatý

Rozměr: 27 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

---

¹⁸² KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 126.

¹⁸³ Tamtéž, s. 126.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 126.

¹⁸⁵ Viz obr. č. 1.

¹⁸⁶ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 127.

Barva: červená

Opis: INSIGEL . DER . GEMEINDE . NIEDERERLITZ¹⁸⁷

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli „z trávníku rostoucí listnatý strom provázený z každé strany rozetou. Po obvodu lemovaném vavřínovým věncem majuskulní opis.“¹⁸⁸

Fyzický stav: poškozena levá dolní část obvodu pečeti

Č. 6

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Dolní Orlice¹⁸⁹

Tvar: kulatý

Rozměr: 32 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: papír

Barva: světlá

Opis: nečitelný, podle literatury by se mohlo jednat o INSIGEL .DER .GEMEINDE . NIEDERERLITZ¹⁹⁰

Nápis: není

Popis pečetního pole: „V pečetním poli srdce, z něhož roste olistěný stonek zakončený (tulipánovým?) květem provázeným z obou stran hvězdičkou a body.“¹⁹¹ Po obvodu majuskulní opis.

Fyzický stav: nevýrazná struktura pečetního pole, lehké zašpinění

Č. 7

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Heřmanice¹⁹²

Tvar: kulatý

---

¹⁸⁷ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 128.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 128.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 128.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 128.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 128.

¹⁹² Tamtéž, s. 139.

Rozměr:31 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: SIGILVM .DE . GEMEIN . HERNSDORF.¹⁹³

Nápis: není

Popis pečetního pole: dle literatury „*v pečetním poli obsahuje vykořeněný listnatý strom, provázený z každé strany torsem kmene, z něhož vyrůstá olistěná větévka.*“¹⁹⁴ Po obvodu je lehce zřetelný majuskulní opis.

Fyzický stav: popraskaný povrch pečeti, nezřetelné pečetní pole

Č. 8¹⁹⁵

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Horní Hedč¹⁹⁶

Tvar: kulatý

Rozměr:29 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: SIEGEL . DER .GMEIN .OB : HEISCH¹⁹⁷

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli „*z trávníku rostoucí tři vysoké stromy (jedle?), po obvodu má hvězdičkou uvozený německý majuskulní opis.*“¹⁹⁸

Fyzický stav: zachovalý

---

¹⁹³ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 139.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 139.

¹⁹⁵ Viz obr. č. 2.

¹⁹⁶ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 145.

¹⁹⁷ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

¹⁹⁸ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 145.

Č. 9¹⁹⁹

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Horní Lipka²⁰⁰

Tvar: kulatý

Rozměr: 25 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1784

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: GEMEIN IN SIGIL . OBERLIPKA²⁰¹

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli tři rostoucí jehličnaté stromy. Po obvodu lemovaném bodovcem majuskulní opis.

Fyzický stav: dobrý, mírně poškozený opis

Č. 10²⁰²

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Horní Morava²⁰³

Tvar: kulatý

Rozměr: 23 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1784

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: O M (lze interpretovat jako „Ober Mohrau“)

---

¹⁹⁹ Viz obr. č. 3.

²⁰⁰ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 149.

²⁰¹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²⁰² Viz obr. č. 4.

²⁰³ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 150.

Popis pečetního pole: „*V pečetním poli ohraničeném bodovcem obsahuje džbán s uchy, z něhož rostou střídavě dvě růže a dva tulipány. Vedle džbánu je vpravo písmeno O a vlevo písmeno M.*“²⁰⁴

Fyzický stav: velmi poškozený

Č. 11

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Horní Orlice²⁰⁵

Tvar: kulatý

Rozměr: 20 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk, papír

Barva: světlá

Opis: GEMEIN OBER . ERLITZ²⁰⁶

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli rostlinné motivy, po obvodu majuskulní opis.

Fyzický stav: dobrý

Č. 12²⁰⁷

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Králíky²⁰⁸

Tvar: kulatý

Rozměr: 30 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: latinský

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

---

²⁰⁴ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 150.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 151.

²⁰⁶ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²⁰⁷ Viz obr. č. 5.

²⁰⁸ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 53.

Materiál: papír

Barva: světlá

Opis: SIGELLVM . MINVS . CIVITATIS . KRVLICH²⁰⁹

Nápis: není

Popis pečetního pole: Provazcem lemovaný „španělský štít zdobený po stranách rokaji, na něm křížem přeložené hornické kladívko a želízko, přes ně vztyčený meč špicí nahoru.“²¹⁰ Po obvodu majuskulní opis.

Fyzický stav: dobrý, částečně poškozený opis, mírné zašpinění

Č. 13

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Lichkov²¹¹

Tvar: kulatý

Rozměr: 22 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: papír

Barva: světlá

Opis: INSIGIL .DER . GEMEIN LICHTNA²¹²

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli radlice hrotem dolů, po obvodu majuskulní opis.

Fyzický stav: dobrý

Č. 14

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Petrovičky²¹³

Tvar: kulatý

Rozměr: 27 mm

---

²⁰⁹ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 53.

²¹⁰ Tamtéž, s. 53.

²¹¹ Tamtéž, s. 191.

²¹² SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²¹³ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 231.

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: s největší pravděpodobností latinský

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: částečně nečitelný, zřetelná písmena D. G. W. S.

Nápis: není

Popis pečetního pole: Uvnitř pečetního pole rovnoramenný jehličnatý strom s kořeny. Tvar pečeti je ohraničen bodovcem. Po obvodu majuskulní opis u paty doplněný svázanými větvičkami.

Fyzický stav: částečně poškozený

Č. 15

Obecní pečeť

Majitel pečeti: Obec Střední Lipka²¹⁴

Tvar: kulatý

Rozměr: 35 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: . IN . SIGEL DER GEMEIN . MITTELLIPKA²¹⁵

Nápis: není

Popis pečetního pole: „*Perlovcem ohraničené pečetní pole, v něm mezi dvěma kvítky (či hvězdičkami) srdce, z něhož rostou tři olistěné stonky zakončené růžovým květem. Po obvodu majuskulní opis...*“²¹⁶

Fyzický stav: částečně poškozený opis

---

²¹⁴ KŘIVOHLÁVEK, J. F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*, s. 237.

²¹⁵ Tamtéž, s. 237.

²¹⁶ Tamtéž, s. 237.

Č. 16²¹⁷

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Andreas Hannig, trafikant

Tvar: kulatý

Rozměr: 12 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1784

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli lidská hlava hledící vlevo.

Fyzický stav: dobrý

Č. 17²¹⁸

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Frantz Frimel, komisař²¹⁹

Tvar: kulatý

Rozměr: 20 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: F F

---

²¹⁷ Viz obr. č. 6.

²¹⁸ Viz obr. č. 7.

²¹⁹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

Popis pečetního pole: V pečetním poli dva kamzíci obrácení proti sobě, držící routový štít. Nad štítem koruna, po jejích stranách iniciály majitele pečeti F F. Pečetní pole lemováno bodovcem.

Fyzický stav: dobrý

Č. 18²²⁰

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Fridrich Winckler, trafikant²²¹

Tvar: kulatý

Rozměr: 29 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 31. října 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: SIGIL : APOTH : MONAST : ZAAH

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli z trávy rostoucí rovnoramenný kříž obtočený hadem.

Fyzický stav: dobrý

Č. 19

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Frantz Höber, trafikant²²²

Tvar: kulatý

Rozměr: 14 mm

Písmo: není

Jazyk: není

Datum písemnosti: 30. dubna 1784

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

---

²²⁰ Viz obr. č. 8.

²²¹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²²² Tamtéž.

Barva: červená

Opis: není

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli srdce a z něho vyrůstající tři růže. Po pravé straně větvička.

Fyzický stav: mírně poškozený

Č. 20²²³

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Josef Güttler, komisař²²⁴

Typ pečeti: signet

Tvar: kulatý

Rozměr: 20 mm

Písmo: monogram

Jazyk: pravděpodobně německý

Datum písemnosti: 30. 4. 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená s tmavými skvrnami

Opis: není

Nápis: [K D]

Popis pečetního pole: V pečetním poli ve štítu iniciály [K D]. Nad štítem helma s klenotem a příkrývadly. Pečetní pole lemováno perloucem.

Fyzický stav: dobrý

Č. 21

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Joseph Katzer, šolc²²⁵

Tvar: kulatý

Rozměr: 15 mm

Písmo: není

---

²²³ Viz obr. č. 7.

²²⁴ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²²⁵ Tamtéž.

Jazyk: není

Datum písemnosti: 31. října 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli francouzský štít, ve štítě hlava jelena.

Fyzický stav: mírně poškozený

Č. 22

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Joseph Katzer, trafikant²²⁶

Tvar: kulatý

Rozměr: 20 mm

Písmo: monogram

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. 4. 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál:

Barva: červená s tmavými skvrnami

Opis: není

Nápis: J K

Popis pečetního pole: V pečetním poli monogram doprovázený rostlinnými rozvilinami.

Fyzický stav: dobrý

Č. 23

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Josepa Th[aiman], šolc²²⁷

Tvar: kulatý

Rozměr: 15 mm

Písmo: není

---

²²⁶ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²²⁷ Tamtéž.

Jazyk: není

Datum písemnosti: 31. října 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: není

Popis pečetního pole: V pečetním poli tři rostoucí tulipány.

Fyzický stav: dobrý

Č. 24²²⁸

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Noe Wesselý, trafikant²²⁹

Tvar: kulatý

Rozměr: 22 mm

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 30. dubna 1785

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: N W

Popis pečetního pole: V pečetním poli námořní kotva doprovázená iniciálami majitele pečeti

N W. Pečetní pole ohraničeno perlovcem.

Fyzický stav: dobrý / zachovalý

Č. 25

Osobní pečeť

Majitel pečeti: Tobias Sümdermann²³⁰

Tvar: kulatý

Rozměr: 15 mm

---

²²⁸ Viz obr. č. 9.

²²⁹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²³⁰ Tamtéž.

Písmo: humanistická majuskula

Jazyk: německý

Datum písemnosti: 18. století, 30. dubna, přesný rok neuveden

Přípevnění pečeti: přitištění

Materiál: vosk

Barva: červená

Opis: není

Nápis: T S M

Popis pečetního pole: V pečetním poli iniciály T S M, nad nimi rostoucí růže doprovázená po stranách dvěma tulipány.

Fyzický stav: dobrý

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo sestavení soupisu trafikantů podle dochovaných účtů a revizí z prodeje tabákových výrobků na panství Králíky. Průzkum pramene z fondu Velkostatku Králíky nakonec ukázal, že jsou v něm obsaženy revizní formuláře z let 1784–1787. Na jejich základě byl rovněž pro lepší uchopitelnost kontextu sestaven soupis prodeje revidujících komisařů. Jednotlivá jména byla přepsána metodou transliterace a výjimečné nejasnosti byly vloženy do hranatých závorek.

Zhodnocení těchto dokumentů přineslo několik základních poznatků. Každá obec, jež patřila k panství Králíky, provozovala trafiku, což naprosto přesně odpovídalo pobídce patentu Josefa II. z roku 1784, aby byly tabákové výrobky obyvatelům monarchie vždy nablízku. Trafiku ve všech prohlédnutých případech provozovala soukromá osoba. Největší výběr tabákového sortimentu byl k nalezení v Králíkách a v Mladkově, na vsích byl zpravidla k dostání pouze tabák odrůdy Albánie a Stern. Nejvíce tabáku se během sledovaného období podle dochovaných dokumentů prodalo v Králíkách a nejméně v Petrovičkách. Prodej Limito tabáku na revizi z Králík nápadně odkazuje na velmi pravděpodobnou přítomnost válečných veteránů v městečku, případně na jiné profese, jejíž příslušníci v se v rámci své služby monarchii mohli setkat s ohrožením vlastního života, jimž byl tento tabák určen.

Revize prodeje povětšinou podepisoval šolc dané obce s doprovodem svědků, pouze v Králíkách se objevují na místě revidujících osob konšelé a komisaři. Šolc ve většině případů použil ke stvrzení revize svou vlastní osobní pečeť nebo pečeť obce. Poměr trafikantů, kteří vlastnili a nevlastnili osobní pečeť, byl v oblasti panství víceméně vyrovnaný. Pečetě byly běžné pro šolce, komisaře a ekonomicky úspěšné trafikanty.

Komentovaný katalog pečetí musel být omezen výběrem. Většina pečetí ve zkoumaných dokumentech podlehla fyzickému poškození, nebo byla již ve své době zhotovena s nekvalitním pečetním polem. Proto byly vybrány pouze nejzajímavější a nejzachovalejší exempláře osobních pečetí. Obecní pečeť se dala identifikovat vždy alespoň v jednom případě použití, vyjma Horních Boříkovic a Mladkova. Nejčastějším materiálem k jejich zhotovení byl vosk, ale občas se zde vyskytla rovněž pečeť pod papírovým krytem.

Šíře literatury v této práci byla omezena samotným tématem, pro které existuje jen velice málo vhodných zdrojů, v první řadě především co se trafik a státního tabákového monopolu týče.

Ve svém celku práce poukázala na obecně teoretické uplatnění státního tabákového monopolu v praxi na relativně neúrodném horském panství svébytného rázu. Rovněž alespoň

náznakem odhalila drobné střípky z fenoménu trafik v jejich počátku na konci 18. století, kdy byly běžnou každodenní součástí života ve městech i na vsích, a z jejichž provozu bylo naneštěstí dochováno jen velice málo pramenů vzdor skutečnosti, nakolik se tabák stal po staletích pro člověka požitekem, jež spojil v potěšení všechny vrstvy společnosti.

Práce by se dala nepochybně rozšířit díky komparaci s matrikami, grafologickým rozbořem, případně detailnějším pohledem na rod Althannů, patrimoniální správu či správu jednotlivých vsí, ale to by již dalece přesáhlo její rámeček.

Resumé

The main objective of this bachelor thesis was to compile a list of tobacco retailers based on the surviving accounts and revisions from the sale of tobacco products on the Králíky estate. Examination of the source documents from the fund Velkostatek Králíky showed that it contains approved revisions from the years 1784–1787. For additional context, an inventory of sales of the inspecting commissioners was compiled based on the forms. Individual names were transliterated, and a few ambiguities were inserted in square brackets.

The assessment of these documents led to several major findings. Every village belonging to the Králíky estate operated a tobacco shop, which exactly followed the incentive of Joseph II's 1784 patent to always have tobacco products easily available to the citizens of the monarchy. In all the examined cases, the tobacco shop was operated by a private individual. The largest selection of tobacco was to be seen in Králíky and Mladkov, while in the villages only tobacco varieties “Albánie” and “Stern” were generally available. According to the surviving documents, during the examined period the most tobacco was sold in Králíky and the least in Petrovičky. The sale of “Limito” variety of tobacco indicates the likely presence of war veterans in the town, or other professions who may have encountered threats to their lives while serving the monarchy, for whom that variety of tobacco was intended.

The revisions were usually signed by the magistrate of the municipality accompanied by witnesses, but in Králíky councillors and inspecting commissioners did it. In most cases, the magistrate used his own personal seal or the seal of the municipality to certify the form. The ratio of tobacco retailers who did and did not possess a personal seal was more or less equal in the manorial area.

The annotated catalogue of seals had to be limited by selection. Most seals in examined documents were physically damaged or they were already made with seal center of poor quality, therefore only the most interesting and well-preserved samples of personal seals were included. The municipal seal was always identifiable in at least one instance of use, except for Horní Bořkovice.

The scope of literature for this thesis was limited by the topic itself, for which there are very few suitable sources; primarily in relation to the tobacco trade and the state tobacco monopoly.

Overall, the thesis showed the application of the state tobacco monopoly in practice on a relatively barren mountain estate of a distinctive character. The thesis could undoubtedly be expanded through comparison with registries, graphological analysis, or a more thorough look

at the Althann family, patrimonial administration, or the administration of individual villages, but this would go far beyond its scope.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

SOA Zámorsk, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

Literatura

ČAPEK, Alois. *Tabák v Čechách: kouření a šňupání, pěstování, zpracování a zdaňování tabáku, jakož i vývoj jeho monopolu, jeho spotřeby a výnosu*. Praha, 1947.

GILMAN, Sander L. – XUN, Zhou. *Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost*. Praha, 2006. ISBN 80-86862-23-2.

HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

KREJČÍKOVÁ, Jarmila – KREJČÍK, Tomáš. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, Praha, 1987.

KREJČÍKOVÁ, Jarmila – KREJČÍK, Tomáš. *Úvod do české sfragistiky*, Praha, 1989.

KŘIVOHLÁVEK, Jan F. *Znaky, vlajky, pečeti a správní vývoj obcí okresu Ústí nad Orlicí*. Ústí nad Orlicí, 2005. ISBN 80-86845-25-7.

MACKOVÁ, Marie. *To byla c. k. trafika*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7422-019-7.

MACKOVÁ, Marie. *Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie*. Lanškroun: Městské muzeum Lanškroun, 2007, s. 21. ISBN 978-80-239-8914-4.

MACKOVÁ, Marie. *Limito tabák v rakouském státním tabákovém monopolu*. In: *Theatrum historiae* 2. Pardubice, 2007, s. 275–290. ISSN 1802-2502.

MACKOVÁ, Marie. *Šlechtický fideikomis v Čechách 19. století (na příkladu hrabat z Althannu)*. In: *Theatrum historiae* 28. Pardubice, 2021, s. 125–156. ISSN 1802-2502.

MACKOVÁ, Marie. Panství Králíky v první polovině 19. století optikou správy rodinného fideikomisu hrabat Althannů. In: *Východočeský sborník historický sv. 40*. Pardubice, 2021, s. 79–118. ISSN 1213-1733.

MARÁZ, Karel. *Sfragistika: studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. Brno, 2014. ISBN 978-80-210-7143-8.

MATYÁŠOVÁ, Tereza. *Komunální sfragistika obcí bývalého boskovického panství v letech 1610–1850 z fondů Moravského zemského archivu v Brně*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Karel Maráz, Ph.D.

MILEC, Miroslav. *Měšťanské, úřednické a řemeslnické pečete a merky: pečete z Jihočeských archivů*. Brno, 2013. ISBN:978-80-87542-03-3.

MUSIL, František. *Dějiny Králicka*. Dolní Lipka, 2000. ISBN 80-902263-1-0.

RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005. ISBN 8072771752.

VESELÝ, František Xaver. *Všeobecný slovník právní: příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na Radě říšské zastoupených: se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní zemí Koruny České. Díl 5. - Tabák-Živnost zlatnická*. Praha, 1899.

WILLIS, Angelika. *Die Tschiggin. Arbeitsleben und Alltagskultur in der Tabakfabrik Schwaz 1830-2005*. Innsbruck, 2016. ISBN 978-3-902936-97-4.

Online zdroje

Converter: Převody jednotek, fyzikální tabulky, životopisy fyziků a Nobelova cena. [online]. [cit. 2022-05-21]. URL: <<http://www.converter.cz/index.htm>>

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2022-05-21]. URL:<<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

ZAHRÁDKA, František. *Velkostatek Králíky 1654–1946, svazek I.* [online]. Hradec Králové, 1969. [cit. 19. 4. 2022].

URL:<https://stare.vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2014/02/0556_VelkostatekKr%C3%A1l%C3%ADky-1654-1946_NAD_346_svazek-I.-%C3%BAvod-inv.-%C4%8D.-1-1044.pdf>.

Obrazové přílohy

Seznam obrazových příloh:

Obr. 1 – pečeť obce Dolní Morava²³¹

Obr. 2 – pečeť obce Horní Hedeč²³²

Obr. 3 – pečeť obce Horní Lipka²³³

Obr. 4 – pečeť obce Horní Morava²³⁴

Obr. 5 – pečeť obce Králíky²³⁵

Obr. 6 – osobní pečeť trafikanta jménem Andreas Hannig²³⁶

Obr. 7 – osobní pečeť komisařů Josepha Gütlera a Frantze Frimmela²³⁷

Obr. 8 – osobní pečeť trafikanta jménem Fridrich Winckler²³⁸

Obr. 9 – osobní pečeť trafikanta jméne Noe Wessely²³⁹

---

²³¹ SOA Hradec Králové, VS Králíky, kart. č. 85, Camerale, inv. č. 655, sign. C/1-4, tabák.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Tamtéž.

Obr. 1 – pečet' obce Dolní Morava

Obr. 2 – pečet' obce Horní Hedeč

Obr. 3 – pečet' obce Horní Lipka

Obr. 4 – pečet' obce Horní Morava

Obr. 5 – pečeť obce Králíky

Obr. 6 – osobní pečeť trafikanta jménem Andreas Hannig

Obr. 7 - osobní pečete komisářů Josepha Güllera a Frantze Frimmela

Obr. 8 – osobní pečeť trafikanta jménem Fridrich Winckler

Obr. 9 – Osobní pečeť trafikanta jménem Noe Wessely

